

Vanhemman reflektiivinen kyky ja sen yhteys vaikutelmaan lapsesta

Helsingin yliopisto
Kasvatustieteellinen tiedekunta
Pro gradu -tutkielma
Kasvatustiede
12/2019
Hannu Haarala

Ohjaajat: Kirsi Pyhältö,
Mirjam Kalland,
Jenni Sullanmaa

Tiedekunta - Fakultet - Faculty Kasvatustieteellinen tiedekunta		
Tekijä - Författare - Author Hannu Haarala		
Työn nimi - Arbetets titel Vanhemman reflektiivinen kyky ja sen yhteys vaikutelmaan lapsesta		
Title Parental reflective functioning and its connection to parents' impression of the child		
Oppiaine - Läroämne - Subject Kasvatustiede		
Työn laji/ Ohjaaja - Arbetets art/Handledare - Level/Instructor Pro gradu -tutkielma / Kirsi Pyhältö, Mirjam Kalland, Jenni Sullanmaa	Aika - Datum - Month and year 02.12.2019.	Sivumäärä - Sidoantal - Number of pages 57 + 3 liitettä.
Tiivistelmä - Referat - Abstract		
<p>Tämän tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää, onko suomalaisten ensikertalaisten vanhempien reflektiivinen kyky yhteydessä vaikutelmiin lapsesta. Teoria ja aiemmat tutkimukset viittaavat yhteyksiin vanhemman reflektiivisen kyvyn ja vaikutelmien valenssin (negatiivinen – positiivinen) välillä. Vanhemman vaikutelmia lapsesta on aiemmin tutkittu representaatioina, jotka ovat yhteydessä vanhemman reflektiiviseen kykyyn ja jotka yhdessä vaikuttavat vanhemman ja lapsen väliseen vuorovaikutukseen. Tutkimuksen tarkoituksena on tarjota tutkimustietoa neuvolatoiminnan kehittämiseksi.</p> <p>Tutkimusjoukko koostui suomalaisista ensikertalaisista vanhemmista, joista äitejä oli 355 ja isiä 107. Vastaajat eivät kuuluneet lähtökohtaisesti mihinkään riskiryhmään, ja aineisto kerättiin kyseilylomakkeilla lapsen ollessa kaksivuotias. Reflektiivisen kyvyn ja vaikutelmien lapsesta välisiä yhteyksiä tarkasteltiin korrelaatioihin perustuen. Varianssianalyysin avulla selvitettiin vanhempien reflektiivisen kyvyn ja vaikutelmien eroja luokiteltujen ryhmien välillä (äiti-poika, äiti-tyttö, isä-poika, isä-tyttö).</p> <p>Vanhempien reflektiivisen kyvyn yhteydet vaikutelmiin lapsista olivat odotettuja; vahva reflektiivinen kyky oli yhteydessä positiivisiin vaikutelmiin lapsesta. Tämän tutkimuksen tulokset antavat viitteitä siitä, millaiset vanhempien vaikutelmat lapsesta ovat yhteydessä vanhempien reflektiiviseen kykyyn.</p>		
Avainsanat - Nyckelord reflektiivinen kyky, mentalisaatio, representaatio, vaikutelma		
Keywords reflective functioning, mentalization, representation, impression		
Säilytyspaikka - Förvaringsställe - Where deposited Helsingin yliopiston kirjasto – Helda / E-thesis (opinnäytteet)		
Muita tietoja - Övriga uppgifter - Additional information		

Tiedekunta - Fakultet - Faculty Faculty of Educational Sciences		
Tekijä - Författare - Author Hannu Haarala		
Työn nimi - Arbetets titel Vanhemman reflektiivinen kyky ja sen yhteys vaikutelmaan lapsesta		
Title Parental reflective functioning and its connection to parents' impression of the child		
Oppiaine - Läroämne - Subject Educational sciences		
Työn laji/ Ohjaaja - Arbetets art/Handledare - Level/Instructor Master's Thesis / Kirsi Pyhältö, Mirjam Kalland, Jenni Sullanmaa	Aika - Datum - Month and year 02.12.2019.	Sivumäärä - Sidoantal - Number of pages 57 + 3 liitettä.
Tiivistelmä - Referat - Abstract		
<p>The aim of this study was to investigate the associations between finnish first time parents reflective functioning and impressions (representations) of the child. Theory and previous studies have shown connection between parents' reflective functioning and the valence (positive – negative) of impressions or representations. The parents' impressions of the child have previously been investigated as representations, that are connected with reflective functioning and which affect the quality of interaction between the parent and the child. The purpose of this study is to offer knowledge for well-baby clinic workers.</p> <p>The sample consisted of finnish first time parents, with 355 mothers and 107 fathers. This low-risk sample was collected by online questionnaire when the child was two years old. Associations between reflective functioning and impressions of the child were examined based on correlations. Between groups comparisons (mother-boy, mother-girl, father-boy, father-girl) were examined by variance analysis.</p> <p>Correlations between parents' reflective functioning and impressions of the child were largely as expected; robust parents' reflective functioning was associated with positive impressions of the child. Results show what kind of impressions of the child are connected to reflective functioning in this study.</p>		
Avainsanat - Nyckelord reflektiivinen kyky, mentalisaatio, representaatio, vaikutelma		
Avainsanat - Nyckelord reflective functioning, mentalization, representation, impression		
Säilytyspaikka - Förvaringsställe - Where deposited City Centre Campus Library – Helda / E-thesis (opinnäytteet)		
Muita tietoja - Övriga uppgifter - Additional information		

Sisällys

1.	Johdanto.....	1
2.	Teoria	3
2.1.	Mentalisaatio	3
2.2.	Mentalisaatiokyvyn ulottuvuudet.....	4
2.3.	Mentalisaatiokyvyn puute	6
2.4	Reflektiivinen kyky	8
2.5.	Kiinnostus lapsen mielentiloja kohtaan vai varmuus lapsen mielentilojen tulkinnassa?.....	10
2.6.	Vanhemman representaatiot lapsestaan	11
2.7.	Vanhemman reflektiivinen kyky ja sensitiivinen hoiva	14
2.8.	Vanhemman reflektiivinen kyky saattaa vaikuttaa representaatioihin	15
3.	Tutkimuksen tavoite.....	17
4.	Menetelmä.....	18
4.1.	Tutkimusjoukko	18
4.2.	Tutkimusaineiston keruu ja mittarit	18
4.3.	Tutkimusaineiston kuvaus ja käsittely.....	20
4.4.	Aineiston analyysi.....	22
5.	Tulokset	26
6.	Pohdinta	39
6.1.	Tutkimuksen luotettavuus.....	39
6.2.	Reflektiivisen kyvyn mittari ja sen yhteydet vaikutelmiin lapsesta	42
6.3.	Tutkimuksen tulosten soveltaminen.....	49
	Lähteet.....	51
	Liitteet	58

TAULUKOT

Taulukko 1. PRFQ-summamuuttujien väittämät.....	19
Taulukko 2. Faktorianalyysin tulos reflektiivistä kykyä mittaaville väittämille ...	27
Taulukko 3. PRFQ-summamuuttujien keskeiset tunnusluvut	29
Taulukko 4. PRFQ-summamuuttujien väliset korrelaatiot	29
Taulukko 5. Vaikutelma lapsesta -muuttujien keskeiset tunnusluvut	31
Taulukko 6a. Vanhempien reflektiivisen kyvyn ja vaikutelma lapsesta väliset korrelaatiot	34
Taulukko 6b. Kiinnostus lapsen mielentiloja kohtaan (IC) ja vaikutelma lapsesta väliset korrelaatiot.....	35
Taulukko 6c. Varmuus lapsen mielentilojen tulkinnassa (CM) ja vaikutelma lapsesta väliset korrelaatiot.....	37
Taulukko 6d. Mentalisaatiokyvyn puutteen (PM) ja vaikutelma lapsesta väliset korrelaatiot.....	38

LIITTEET

Liite 1. Vanhempien ”kiinnostus ja uteliaisuus lapsen mielentiloja kohtaan”	58
Liite 2. Vanhempien ”varmuus lapsen mielentilojen tulkinnassa”	59
Liite 3. Vanhempien ”mentalisaation puute ja pre-mentalisaation muodot”	60

1. Johdanto

Lasten kasvatuksesta ja kehityksestä on paljon ristiriitaista tietoa saatavilla riippuen asiantuntijatahosta. Tutkimustuloksia tulkitaan mediassa yksinkertaistamalla. Tällä on kuitenkin kääntöpuolensa, sillä usein yksinkertaistettu asia sulkee pois oleellisia vaikuttavia tekijöitä. Tämä tutkimus valottaa kasvatustieteilijöiden, psykiatrien ja psykologien hyvin tuntemaa ilmiötä vanhemman roolista lapsen hyvinvoinnin ja mielenterveyden edistäjänä. Vanhemmalla on vaikutus lapsen kokemuksiin ja käytökseen (Fonagy & Target, 2008; Fonagy, Gergely, Jurist, & Target, 2002; Bowlby, 1969; Slade, Cohen, Sadler & Miller, 2009; Vreeswijk, Maas & van Bakel, 2012; Trapolini, Ungerer & McMahon, 2008), vaikka biologiset taipumukset ihmisen kehityksessä näyttävätkin saavan julkisessa keskustelussa usein määrittävän aseman suhteessa vuorovaikutuksen roolia korostaviin näkemyksiin. Vaikka lapsella onkin biologisia temperamenttiin kuuluvia taipumuksia (Kagan, Snidman, Arcus & Reznick, 2018), lapsen kehittyvät ominaisuudet eivät ole ennalta määrättyjä, vaan lapsen vuorovaikutuskemukset hoivaajien kanssa ovat olennaisessa osassa lapsen kehityksen kannalta (Fonagy & Target, 2008; Fonagy ja muut, 2002; Bowlby, 1969; Slade ja muut 2009; Vreeswijk ja muut, 2012; Trapolini ja muut, 2008).

Tutkin suomalaisten ensikertalaisten vanhempien reflektiivisen kyvyn yhteyttä vanhempien vaikutelmiin lapsista. Vanhemman reflektiivinen kyky ja vanhemman vaikutelmat lapsesta vaikuttavat lapsen mentalisaatiokyvyn kehittymiseen, jonka avulla lapsen optimaalinen kognitiivinen-, emotionaalinen- sekä sosiaalinen kehitys mahdollistuu (Fonagy ja muut, 2002; Fonagy & Target, 2008; Fonagy & Luyten, 2018). Reflektiivinen kyky (mentalisaatiokyky) on vanhemman pyrkimystä ymmärtää lapsen käytöksen taustalla vaikuttavia pyrkimyksiä, ajatuksia ja tunteita (Fonagy, Target, Steele & Steele, 1998; Fonagy ja muut, 2002). Vanhempien reflektiivistä kykyä vahvistamalla vuorovaikutus vanhemman ja lapsen välillä muuttuu positiivisemmaksi ja palkitsevammaksi, ja sillä on kauaskantoisia vaikutuksia lapsen hyvinvointiin (Fonagy ja muut, 1998; Fonagy ja muut, 2002; Fonagy & Luyten, 2018; Kalland, 2017).

Tarkastelen tutkimuksessa vanhempien reflektiivisen kyvyn ja vaikutelmien lapsesta välisiä yhteyksiä. Selvitän myös, onko suomalaisten ensikertalaisten äitien ja isien välillä eroja ref-

lektiivisessä kyvyssä ja vaikutelmissa ottaen huomioon lapsen sukupuolen. Aiempien tutkimusten mukaan vanhempien reflektiivisellä kyvyllä on yhteys vaikutelmien (representaatioiden) laatuun lapsesta (Vreeswijk ja muut, 2012; Vreeswijk, Rijk, Maas & van Bakel, 2015; Alvarez-Monjarás, McMahon, & Suchman, 2019). Erityisesti isien reflektiivisestä kyvyn suhteesta vaikutelmiin lapsesta on vain vähän tutkimustietoa saatavilla, ja reflektiivisen kyvyn mittari (PRFQ) on kehittynyt nykyiseen muotoonsa vasta viime vuosina. Tarkastelen tässä tutkimuksessa myös, miten reflektiivisen kyvyn mittari soveltuu käytettäväksi suomalaisten vanhempien tutkimisessa.

2. Teoria

2.1. Mentalisaatio

Mentalisaatio käsitteen juuret ovat filosofiassa, mutta psykologisen käsitteen siitä on muotoillut Peter Fonagy (Shemmings & Shemmings, 2011). Fonagyn kehittämä mentalisaatioteoria pohjautuu suurelta osin Wilfred Bionin teorioihin ihmisen kyvystä muodostaa ajattelua kokemuksista, ja sen myötä tunnistaa, muokata ja säädellä kokemuksiaan (esim. tunteita ja ajatuksia) (Fonagy, 2003; Groth, 2016; Pyykkönen, 2017). Mentalisaatioteoria pohjautuu osaltaan myös mielenteoriaan (theory of mind), jolla tarkoitetaan ihmisen tietoisuutta toisen ihmisen ajatuksista ja tunteista, jotka saattavat poiketa hänen omistaan (Fonagy, Luyten, & Strathearn, 2011). Mirjam Kalland (2017) suomensi Fonagyn määritelmän mentalisaatiosta: "...kyvyksi pohtia tietoisia ja tiedostamattomia tunteita ja ajatuksia itsessä ja toisessa".

Mentalisaatio on kykyä ylläpitää mielessä käsityksiä omista ja toisen ihmisen mielentiloista sekä näkökulmista (Laitinen, 2017; Pyykkönen, 2017). Haastavaa mentalisaatiossa on ylläpitää mielessä mielikuvia omista ja toisen ihmisen mielentiloista yhtäaikaaisesti tapahtumahetkellä (Laitinen, 2017; Pyykkönen, 2017). Mentalisaatio on pyrkimystä ja kykyä ymmärtää mieltä ja sen toiminnan seurauksia käytökseen (Fonagy ja muut, 2002; Gergely & Unoka, 2008). Mielen syy-seuraussuhteiden (esim. mielentilojen vaikutus toisiinsa tai toimintaan) hahmottaminen, on sosiaalisen kognition osa-alue, joka on muodostunut ihmisille evoluution kehityksellisten sopeutumisen paineiden myötä (Fonagy ja muut, 2002; Pyykkönen, 2017). Mentalisaatiokyvyn kehittymisen merkitys evoluutiossa on ollut ihmisten välisen kanssakäymisen helpottuminen läheisissä yhteistyötä vaativissa ihmissuhteissa (esim. perhe) (Fonagy ja muut, 2002; Pyykkönen, 2017). Toisaalta mentalisaatiokyky on toiminut ihmisten välillä myös kilpailuetuna ristiriitatilanteissa (Fonagy, 2008; Fonagy & Luyten, 2018; Pyykkönen, 2017). Mentalisaatio on avainasemassa psykologisen minuuden käsityksen muodostumisessa lapsuudessa (Fonagy ja muut, 2002).

Vaikka mentalisaatiokyky on kehittynyt evoluution myötä, se ei ole synnynnäinen ominaisuus, vaan lapsi oppii mentalisoimaan varhaisessa vuorovaikutuksessa hoivaajan kanssa (Fonagy ja muut, 2002; Fonagy & Luyten, 2018). Lapsen turvallinen kiintymyssuhde vanhempaan toimii tärkeimpänä kasvualustana lapsen mentalisaatiokyvyn kehittymiselle, ja

vanhemman korkean mentalisaatiokyvyn on todettu vaikuttavan turvallisen kiintymyssuhteen muodostumiseen lapsen ja vanhemman välille (Zeegers, Colonnese, Stams & Meins, 2017; Fonagy & Luyten, 2018; Laitinen, 2017). Mentalisaatiokykyä voi oppia kuitenkin myös myöhemmissä ihmissuhteissa (Fonagy & Luyten, 2018; Laitinen, 2017). Mentalisoiva vanhempi kykenee ylläpitämään käsitystä lapsen mielentiloista omassa mielessään¹ (esim. ajatukset, tunteet ja intentiot) (Fonagy ja muut, 2002). Onnistunut mentalisaatio edellyttää vanhemmalta kuitenkin samanaikaista oman mielen prosessien havainnointia (Slade, 2005a). Näin vanhempi kykenee tarkkailemaan, mitä vuorovaikutuksessa tapahtuu ja miksi, sekä ennakoimaan tapahtumia ja ymmärtämään lapsen käytöksen takana vaikuttavia tarpeita (Fonagy ja muut, 2002). Mentalisoiminen tarkoittaa vanhemman kykyä ja pyrkimystä tulkita lapsen käyttäytymistä lapsen omien mielentilojen ohjaamana (Zeegers ja muut, 2017). Esi-merkkinä voisi toimia vanhemman tulkinta lapsen hankalan käytöksen taustalla vaikuttavasta eroahdistuksesta; vanhempi ajattelee tulevan työmatkan olevan lapselle uhka, jonka vuoksi lapsi saattaa kokea hetkellistä hylätyksi tulemisen tunnetta ja pelkoa. Vanhemman mentalisoiminen (parental mentalization) on lapsen käyttäytymisen taustalla vaikuttavien ajatusten, tunteiden, toiveiden ja tarkoituksien tunnistamista sekä vanhemman suhteellisen realistisia arvioita niiden suhteen (Zeegers ja muut, 2017).

2.2. Mentalisaatiokyvyn ulottuvuudet

Mentalisaatiokyky voidaan jakaa neljään ulottuvuuteen: tiedostamaton (automaattinen) ja tiedostettu (ponnisteluja vaativa, refleктоiva); itseen kohdistuva ja toiseen kohdistuva; kognitiivisesti (ajatteluun) ja affektiivisesti (tunteisiin) orientoitunut; sisäisiin (mieleen) ja ulkoisiin (esim. Ilmeet ja eleet) tekijöihin kohdistuva (Fonagy & Luyten, 2018; Kalland, 2017). Esimerkiksi, jos vanhempi mentalisoi tiedostetusti, toiseen kohdistuen, affekteihin orientoituneesti ja ulkoisiin tekijöihin kohdistetusti, niin silloin vanhempi ponnistelee ymmärtääkseen lapsen tunteita lapsen käyttäytymisen perusteella. Mentalisaation eri ulottuvuuksien painottaminen tilanteen mukaan joustavasti on korkean mentalisaatiokyvyn merkki (Fonagy & Lu-

¹ Mentalisoitua kuvitelmaa oman tai toisen mielen mielentiloista voidaan kutsua myös mentaaliseksi *representaatioksi* (Zeegers ja muut, 2017).

yten, 2018). Joidenkin ulottuvuuksien painottuminen joustamattomasti toisten kustannuksella on puolestaan heikon mentalisaatiokyvyn merkki (Fonagy & Luyten, 2018). Tähän tutkimukseen osallistuneiden suomalaisten ensikertalaisten vanhempien mentalisaatiokyky on oletettavasti keskimäärin vähintään kohtuullisella tasolla, koska vanhempien ei oletettu lähtökohtaisesti kuuluvan mihinkään riskiryhmään.

Fonagy & Luyten (2018) esittävät, että joustavan ja tasapainoisen mentalisaatiokyvyn hyötynä on kokemus omasta minuudesta ajallisesti jatkuvana – ihminen kokee ajatustensa ja käyttäytymisensä olevan riittävän johdonmukaista ajasta ja tilanteesta riippumatta (Fonagy & Luyten, 2018). Tasapainoinen ja joustava mentalisaatiokyky tuottaa *tunteen* koherentista minuudesta narratiivisessa muodossa, vaikka ihmisen ajatukset ja käyttäytyminen saattavatkin todellisuudessa olla mentalisaation kautta muodostettua tunnetta selvästi epäjohdonmukaisempia (Fonagy & Luyten, 2018). Mentalisaatiokyvyn avulla ihminen kykenee rakentamaan representaatioita itsestään ja toisista ihmisistä dynaamisesti ja jatkuvasti aina uudelleen (Fonagy & Luyten, 2018).

Fonagy ja Luyten jatkavat, että psykopatologia (persoonallisuushäiriöt) ovat pohjimmiltaan mentalisaatiokyvyn ja kommunikaation häiriöitä, jotka ovat muodostuneet (varhaisessa) vuorovaikutuksessa toiseen ihmiseen tai sen puutteen vuoksi (Fonagy & Luyten, 2018). Esimerkiksi epävakaan persoonallisuushäiriön ominaispiirteitä on ajoittainen korkean mentalisaatiokyvyn vaikutelma, joka on kuitenkin toiminnaltaan jäykkää ja yksipuolista (Fonagy & Luyten, 2018). Henkilö saattaa vaikuttaa mentalisoivan korkeatasoisesti ja intuitiivisella tavalla empaattisesti, mutta mentalisaatiota dominoi ulkoisen, automaattisen ja affektiivisen mentalisaation ulottuvuudet tiedostetun ja kognitiivisen ulottuvuuden kustannuksella (Fonagy & Luyten, 2018). Mentalisoiminen ei ole tasapainossa tilanteen edellyttämällä tavalla, koska se on joustamatonta (Fonagy & Luyten, 2018). Tästä seuraa mentalisaatiokyvyn romahtaminen ihmissuhteiden tuottaman stressin seurauksena (Fonagy & Luyten, 2018). Mentalisaatiokyky voi kehittyä epätasapainoon sen eri ulottuvuuksien välillä, mutta mentalisaatiokyky voi myös puuttua kokonaan tai hetkellisesti.

2.3. Mentalisaatiokyvyn puute

Pre-mentalisaatio tarkoittaa mentalisaation puutetta, tai mentalisaatiokyvyn romahtamista lapsilla tai aikuisilla (Fonagy, 2008; Fonagy & Target, 2008; Fonagy & Luyten, 2018; Shemmings & Shemmings, 2011). Mentalisoiminen on representaatioiden (mielikuvien) muodostamista omista ja toisen mielentiloista (Fonagy, 2008; Shemmings & Shemmings, 2011; Keinänen, 2017; Kalland, 2017). Toisin sanottuna mentalisaatio on symbolisten vastineiden muodostamista suhteessa kokemukseen (Fonagy, 2008; Fonagy & Target, 2008). Pre-mentalisaatiossa representaatiot puuttuvat², joten ei-mentalisoiva henkilö turvautuu muihin tapoihin ymmärtää itseä ja muita (Shemmings & Shemmings, 2011; Fonagy, 2008; Fonagy & Luyten, 2018). Tapoja on kolme: liian todellinen (psychic equivalence), liian epätodellinen (pretend mode) ja teleologinen (teleological mode) (Fonagy ja muut, 2002; Fonagy & Target, 2008).

”Liian todellisessa” käsittämisessä (psychic equivalence mode), psyykkisen vastaavuuden tila) henkilö ei kykene näkemään vaihtoehtoja omille ajatuksilleen ja kokee tunteensa faktoina (Fonagy & Target, 2008; Fonagy & Luyten, 2018). Esimerkiksi henkilö, jonka puheluun ei vastata, yhdistää mielessään tapahtuman hylkäämiseksi, eikä kykene kuuntelemaan tai kuvittelemaan vaihtoehtoisia selityksiä tapahtumalle (Shemmings & Shemmings, 2011). Voimakas hylätyksi tulemisen ajatus ja tunne määrittävät kokemuksen ainoaksi mahdolliseksi selitykseksi tilanteelle. Toisena esimerkkinä toimii lapsi, jonka mieleen pimeän pelko on luonut kuvitelman krokotiilista sängyn alle (Larmo, 2017). Lapsi pelkää, joten pimeässä täytyy silloin olla jotain oikeasti pelättävää; mielen todellisuus on yhtä kuin ulkoinen todellisuus (Larmo, 2017). Lapselle ei vielä ole muodostunut mieleensä integroitunutta representaatiota omalle pelon tunteelleen, joka sanoisi: ”sinä pelkää, pelko on tunne, joka tulee pimeästä, mutta oman huoneen pimeässä ei ole kuitenkaan pelättävää” (Keinänen, 2017; Kalland, 2017). Voimakasta tunnetta vastaavan mielen representaation puuttuessa kokemus on ajattelun, reflektoinnin ja mentalisaation ulkopuolella (Keinänen, 2017).

² Representaatiot puuttuvat, koska ne eivät ole muodostuneet ehyiksi lapsuudessa, tai heikon mentalisaatiokyvyn vuoksi henkilö ei kykene muodostamaan niitä mielessään tilanteen vaatimalla tavalla (Fonagy & Luyten, 2018).

”Liian epätodellisessa” käsittämisessä (pretend mode, uskottelu) representaatioiden puute (symbolisten vastineiden puute suhteessa kokemukseen) tuottaa epäuskottavaa ja merkityksetöntä puhetta (Laitinen, 2017). Henkilö saattaa esittää näennäisiä merkityksellisiä yhteyksiä ajatusten, tunteiden ja tapahtumien välille, mutta tarinat eivät aidosti tavoita tietoisuutta ja tunteita – aito kokemus tunteineen jää puuttumaan (false self) (Laitinen, 2017). Tällainen uskottelun tila on usein seurausta traumasta, jota mieli ei kykene käsittelemään – keskeinen kokemus olisi liian raskas mielen kantaa, joten se korvataan puheella, joka ei tavoita sisäistä todellisuutta (Laitinen, 2017). Mielen sisäinen todellisuus ei myöskään ole yhteydessä ulkoiseen todellisuuteen (Laitinen, 2017; Keinänen, 2017), ja henkilöllä on usein samanaikaisia ristiriitaisia uskomuksia (Keinänen, 2017). Seurauksena on loputtomalta ja merkityksettömältä kuulostavaa puhetta omista ajatuksista ja tunteista (Keinänen, 2017). Liian epätodellinen käsittäminen pyrkii ikään kuin korvaamaan kokemusta vastaavan representaation puutteen määrällisesti ja laadullisesti epärealistisilla representaatioilla (Bo, Sharp, Fonagy & Kongerslev, 2017; Fonagy & Luyten, 2018; Shemmings & Shemmings, 2011) ja selityksillä, jonka seurauksena voi olla päämäärätöntä ja epäuskottavaa puhetta omista ja toisten päämääristä ja uskomuksista. Esimerkkinä voisi toimia vanhempi, joka ei kykene tunnistamaan lapsen surua, eikä surun johtuvan juuri tapahtuneesta menetyksestä, vanhemman oman traumaattisen menetyksen kokemuksen vuoksi. Vanhempi saattaa uskotella (myös itselleen) lapsen olevan iloinen ja energinen, tai vaatia lasta reipastumaan, jolloin vanhemman näkemys lapsen mielentilasta heijastelee vanhemman omia mielen suojautumisen keinoja, ja lapsen aito kokemus jää todentumatta.

Teleologisessa käsittämisessä tunteet ja ajatukset koetaan todellisina vain, jos ne ovat yhteydessä konkreettiseen toimintaan (esim. toisen kiintymys koetaan todellisena vain, jos se osoitetaan halaamalla) (Shemmings & Shemmings, 2011; Laitinen, 2017). Teleologisessa käsittämisen tilassa henkilö pystyy näkemään toisen henkilön erillisenä ja itsenäisenä toimijana, mutta todellisuuden määrittelemisen tapahtuu vain oman mielen mukaan ilman, että toisella olisi sananvaltaa omiin tunteisiinsa (Laitinen, 2017): ”totuus on, että et koe kiintymystä minua kohtaan, koska et halannut minua”. Teleologinen käsittäminen tarkoittaa myös päätelmien tekemistä toisen intentioista omien tunteiden perusteella - ärsyynnyin, joten toisen tarkoitus oli ärsyttää minua (Fonagy & Target, 2008).

2.4 Reflektiivinen kyky

Mentalisaatiokykyä voidaan tarkastella erilaisten käsitteiden kautta: parental mind-mindedness, parental insightfulness ja reflective functioning (Zeegers ja muut, 2017). Parental mind-mindedness viittaa vanhemman taipumukseen kohdella lastaan yksilönä, jolla on oma mieli (Zeegers ja muut, 2017). Parental insightfulness viittaa vanhemman kykyyn tarkastella asioita lapsen näkökulmasta (Oppenheim & Koren-Karie, 2013). Tarkastelen tässä tutkimuksessa vanhemman mentalisaatiokykyä reflektiivisen kyvyn (reflective functioning) kautta (Luyten, Mayes, Nijssens & Fonagy, 2017). Reflektiivisellä kyvyllä tarkoitetaan vanhemman kykyä pitää mielessä lapsen mielentiloja (Fonagy ja muut, 2002). Vanhemman reflektiivinen kyky soveltuu tässä tutkimuksessa mentalisaatiota edustavaksi käsitteeksi, koska vanhempien reflektiivistä kykyä vahvistamalla voidaan pyrkiä parantamaan vanhempien mentalisaatiokykyä. Käsitteestä reflektiivinen kyky on käytetty myös reflektiivinen funktio – termiä, mutta termi reflektiivinen kyky kuvastaa paremmin ominaisuutta, jonka voi oppia. Reflektiivinen kyky on mitattavissa oleva taito, ja reflektiivinen toiminta tarkoittaa tämän taidon käyttämistä arjen tilanteissa (Kalland, 2017).

Reflektiivinen toiminta on mentalisaatiota vanhemmuudessa (Kalland, 2017). Vanhemman reflektiivisen kyvyn keskeiset piirteet ovat kiinnostus ja uteliaisuus lapsen mielentiloja kohtaan sekä lapsen mielen erillisyyden (ajatukset, tunteet) tunnistaminen (Luyten ja muut, 2017). Kiinnostus lapsen mielentiloja kohtaan ja lapsen mielen erillisyyden ymmärtäminen tuottavat lapselle toimijuuden tunteen (agentive self), koska tällainen asenne tunnustaa lapsen intentionaalisena toimijana (Fonagy & Target, 1997; Luyten ja muut, 2017). Reflektiivisen kyvyn puute voi ilmetä esimerkiksi vanhemman kiinnostuksen puutteena ja uskomuksena, että lapsen mielentiloja on turha pohtia tässä lapsen kehitysvaiheessa (Luyten ja muut, 2017).

Fonagy kollegoineen (Steele & Steele) lisäsivät mentalisaatioteoriaansa reflektiivisyyden käsitteen (reflective function, RF), joka tarkoittaa mentalisaatiota läheisissä ihmissuhteissa, eli kiintymyssuhteiden kontekstissa (Fonagy ja muut, 2002; Shemmings & Shemmings, 2011). Reflektiivinen kyky heijastelee vanhemman mielen kykyä mentalisoida (Fonagy ja muut, 1998; Fonagy ja muut, 2002; Kalland, 2017). Vanhemmuuden mentalisaatiossa tär-

keä ulottuvuus on tiedostettu mentalisaatio, eli refleктоiminen ja reflektiivinen toiminta (Kalland, 2017), joka ennustaa turvallisen kiintymyssuhteen muodostumista lapsen ja vanhemman välille (Fonagy, Steele, Steele, Moran & Higgitt, 1991; Fonagy & Target, 1997; Fonagy & Luyten, 2018; Zeegers ja muut, 2017). Seuraavaksi tarkastelen käsitteiden eroja lyhyesti.

Mentalisaatiota voidaan pitää yläkäsitteenä, jota reflektiivinen kyky ilmentää (Kalland, 2017). Reflektiivinen kyky on arvioitavissa oleva taito ja arkisissa lapsenhoitotilanteissa tapahtuvaa käytännön toimintaa (reflektiivinen toiminta) (Kalland, 2017). Voidaankin sanoa, että reflektiivinen kyky ilmenee lapsenhoidossa vanhemman läsnäolossa, kosketuksissa, katseissa, eleissä, sanoissa ja äänenpainoissa, jolloin sillä on vaikutus lapsen kehitykseen (vrt. sensitiivisyys) (Kalland, 2017; Slade, 2005a). Mirjam Kalland (2017) tiivistää reflektio-sanan merkityksen: ”Sana reflektio on myös osuva siltä osin, että siihen voidaan katsoa sisältyvän mielen kyky heijastaa – reflektoida – toisen mieltä”. Jos mentalisaatio on kyky tavoittaa lapsen mielentiloja, niin reflektointi on kyky heijastaa se takaisin lapselle. Reflektiivisellä kyvyllä voidaan tarkoittaa myös pelkästään mielensisäistä tapahtumaa, kuten oman kiintymyssuhteen pohtimista suhteessa vanhempiin (Slade, 2005a). Mentalisaation ja reflektiivisen kyvyn tärkeimpänä erona voidaan pitää sen suhdetta käytäntöön; mentalisoiva vanhempi ei välttämättä yhdistä pohdintojaan omasta ja lapsen mielestä käyttäytymiseen, tai mentalisaatio ei välttämättä muokkaannu vanhemman reflektiiviseksi toiminnaksi (reflective function) (Kalland, 2017; Slade, 2005a). Reflektiivinen kyky on käyttäytymistä, joka pohjautuu mentalisaatioon, tai käyttäytymisen tulkitsemista mielentilojen aikaansaamana (Kalland, 2017; Slade, 2005a). Reflektiivistä kykyä voidaan mitata haastatteluilla ja kyselylomakkeilla (Kalland, 2017). Reflektiivinen kyky on sidoksissa tunteisiin, ajatuksiin ja tilanteisiin, joten yksilön reflektoinnin taso ei pysy vakaana ajasta ja tilasta riippumatta (Fonagy ja muut, 2002). Esimerkkinä voisi toimia vanhempi, joka kykenee kuvittelemaan lapsen vihan tunteen taustalla vaikuttaneita intentioita (esim. lapsen toteutumaton toive), mutta ei kuitenkaan kykene stressaavissa tilanteissa käsittämään lapsen pelon taustalla vaikuttavia mielentiloja (esim. ajatus vanhemman turvan menettämisestä). Yksilöiden välillä on myös eroja reflektiivisessä kyvyssä, jotka perustuvat pitkälti yksilöiden kiintymyssuhdehistorioiden välisiin eroihin (Fonagy & Target, 1997; Fonagy & Luyten, 2018).

Äitien reflektiivisen kyvyn on havaittu olevan korkeammalla tasolla kuin isien (Benbassat & Priel, 2015; Cooke, Priddis, Luyten, Kendall & Cavanagh, 2017), mutta kaikissa tutkimuksissa eroja ei ole löytynyt (Katznelson, 2014). Äidit näyttäisivät olevan erityisesti kiinnostuneempia lapsen mielentiloista kuin isät (Pazzagli, Delvecchio, Raspa, Mazzechi & Luyten, 2018; Ruiz, Witting, Ahnert & Piskernik, 2019; Stover & Kiselica, 2014).

2.5. Kiinnostus lapsen mielentiloja kohtaan vai varmuus lapsen mielentilojen tulkinnassa?

Onnistunut mentalisaatio tarkoittaa vanhemman mielikuvaa lapsen mielentilasta, kun mielikuva vastaa riittävän paljon lapsen mielentilaa (Zeegers ja muut, 2017). *Reflektiivisen toiminnan näkökulmasta* vanhemman ei kuitenkaan tule täysin varmasti tai ehdottomalla tavalla ”tietää” lapsen mielentiloja, vaan vanhemman mentalisaation suhteessa lapsen mieleen katsotaan toimivan ”ei-tietävästä” positioista käsin (Kalland, 2017; Fonagy, 2008; Alvarez-Monjarás ja muut, 2019). Vanhemman ”ei-tietävä” suhtautuminen tekee tilaa uteliaisuudelle ja mielenkiinnolle lapsen mieltä kohtaan ja kunnioittaa mielten suhteellista läpinäkyvyyttä (Fonagy, 2008; Kalland, 2017). Toisin sanottuna lapsen mieli säilyttää erillisen asemansa suhteessa vanhemman mieleen, jolloin lapselle suodaan itsenäisen ja intentionaalisen toimijan asema vanhemman mielessä (Fonagy, 2008; Fonagy ja muut, 2002; Shemmings & Shemmings, 2011). Varmasti tietämisen sijaan vanhemman uteliaisuus, mielenkiinto ja pyrkimys ymmärtää lapsen mieltä ovat onnistuneen mentalisaation ytimessä (Kalland, 2017). Kiinnostus lapsen mielentiloja kohtaan merkitsee esimerkiksi vanhemman halua pohtia syitä lapsen käyttäytymisen ja tunteiden taustalla (Luyten ja muut, 2017). Onnistuneessa mentalisaatiossa (reflektiivisen toiminnan näkökulmasta) väärässä olemisen myöntäminen, ja oman näkemyksen muuttaminen uuden tiedon valossa, ovat yhtä tärkeässä osassa, kuin vanhemman oikeassa oleminen lapsen mielentilojen suhteen (Kalland, 2017). Esimerkiksi, jos lapsi on vaikuttanut vihalta, mutta alkaakin sitten epätoivoisesti itkemään, vanhempi kykenee muuttamaan käsitystään lapsen mielentilasta ja toimimaan sensitiivisesti tilanteen edellyttämällä tavalla. Lapsi voi myös kokea ristiriitaisia tuntemuksia samanaikaisesti, kuten pelkoa ja vihaa. Jos vanhempi ymmärtää lapsen mielen moniulotteisuuden ja hyväksyy lapsen ristiriitaiset mielentilat, vanhempi kykenee käyttämään reflektiiv-

vistä kykyään. Onnistuneen mentalisaation lähtökohtana on vanhemman näkemys lapsestaan erillisenä toimijana ja ihmisenä, jolla on ainutlaatuiset toiveet, tarpeet ja ajatukset (Kalland, 2017; Fonagy & Target, 1997). Tällainen mentalisoiva asennoituminen tukee myös lapsen mentalisaatiokyvyn kehittymistä (Fonagy & Target, 1997; Fonagy & Luyten, 2018).

2.6. Vanhemman representaatiot lapsestaan

Representaatiot ovat dynaamisia mielen sisäisiä malleja itsestä, muista ja ympäristöstä, sekä näiden välisistä vuorovaikutusprosesseista (Bowlby, 1969; Bowlby, 1973; Bowlby, 1988). Näitä mielen sisäisiä malleja kutsutaan kiintymysmalleiksi (internal working models) (Bowlby, 1969; Bowlby, 1973; Bowlby, 1988). Varhaislapsuudessa muodostuneiden kiintymysmallien (tai niiden puutteen) katsotaan ohjaavan käyttäytymistä myös myöhemmissä kiintymyssuhteissa (Fonagy & Target, 2008). Tällaisten mielensisäisten kiintymyssuhteen vuorovaikutusmallien katsotaan ohjaavan monimutkaisia käyttäytymismalleja myöhemmin elämässä, kuten vanhemman sensitiivistä hoivaa lastansa kohtaan (Bowlby, 1969; Slade ja muut, 2009; Fonagy & Target, 2008; Vreeswijk ja muut, 2012; Trapolini ja muut, 2008). Varhaiset kiintymysmallit toimivat pohjana myös vanhemman representaatioille vanhemmuudessa (Bowlby, 1969; Slade ja muut, 2009; Fonagy & Target, 2008; Vreeswijk ja muut, 2012; Trapolini ja muut, 2008). Erityisen tärkeitä representaatioiden muodostumisessa ovat varhaislapsuuden vuorovaikutuskokemukset vanhemman kanssa (Fonagy ja muut, 2002; Fonagy & Target, 2008).

Kiintymysmallit ovat enemmän tai vähemmän tiedostettuja mielikuvia, jotka alkavat muodostumaan varhaislapsuuden aikaisessa vuorovaikutuksessa vanhemman kanssa (Bowlby, 1973; Fonagy ja muut, 2002; Fonagy & Luyten, 2018). Kiintymysmallit ovat odotuksia tapahtumien kuluista sekä luokittelevia käsityksiä itsestä ja muista (Bowlby, 1973) (esim. ”kun olen peloissani, minulle tulee turvallinen olo äidin läsnäollessa, ja voin luottaa, että äiti tulee paikalle”). Vanhemman representaatiot lapsestaan muodostuvat kiintymysmallien pohjalta (Bowlby, 1969; Slade ja muut, 2009). WMCI (working model of the child interview) -luokitusten pohjalta voidaan määrittää vanhempien representaatioiden laatua suhteessa lapseen (Vreeswijk ja muut, 2012; Ahlqvist-Björkroth ja muut, 2016). Vanhempien representaatioita lapsistaan voidaan arvioida kuuden laadullisen tekijän suhteen: yksityiskohtien rikkaus

(richness of perceptions), avoimuus muutokselle (openness to change), sitoutumisen aste (intensity of involvement), koherenssi (coherence), sensitiivisyys (caregiving sensitivity), hyväksyvyys (acceptance) (Vreeswijk ja muut, 2015). Vreeswijk ja muut (2015) esittävät viitaten Zeanahiin (1996), että myös vanhemman kokemusta lapsen helppo/hankalahoitaisuudesta sekä vanhemman huolen määrää lapsen turvallisuudesta ja terveydentilasta voidaan arvioida. Arviointiin vaikuttaa myös vanhemman tunnekokemus ja puheen sävy (esim. ilo, ylpeys, viha, pettymys, ahdistus, syyllisyys ja välinpitämättömyys) (Vreeswijk ja muut, 2015).

Edellä mainittujen kriteerien pohjalta vanhemman representaatiot lapsestaan voidaan luokitella kolmeen luokkaan: tasapainoiset ja koherentit representaatiot, vaillinaiset representaatiot (disengaged) tai vääristyneet representaatiot (distorted) (Vreeswijk ja muut, 2012). *Tasapainoiset representaatiot* lapsesta näyttäytyvät vanhemman haluna sitoutua suhteeseen lapsen kanssa sekä lapsen kokemuksia ja yksilöllisyyttä kunnioittavana asenteena (Vreeswijk ja muut, 2012). *Vaillinaiset representaatiot* näyttäytyvät emotionaalisesti etäisenä ja välinpitämättömänä kuvailuna lapsesta (Vreeswijk ja muut, 2012). Vanhempi etäännyttää itsensä lapsesta liiallisen järkeistävällä asenteella ja saattaa kokea lapsen jopa vastenmielisenä (Vreeswijk ja muut, 2012). Vanhemman suhde lapseen jää kehittymättömäksi ja vaillinaiseksi (Vreeswijk ja muut, 2012). Usein vanhemmuudella ei nähdä olevan vaikutusta lapsen kehitykseen (Vreeswijk ja muut, 2012). *Vääristyneet representaatiot* ovat tasapainottomia, ristiriitaisia ja epäjohdonmukaisia, ja vanhempi saattaa kohdella lasta ei-sensitiivisesti (Vreeswijk ja muut, 2012). Vanhemmalla voi olla epärealistisia odotuksia lasta kohtaan, eikä vanhempi kykene havainnoimaan lasta realistisesti (Vreeswijk ja muut, 2012). Vääristyneet representaatiot ovat usein seurausta vanhemman mielen täyttämistä muista huolista (esim. traumaattinen kokemus), jotka haittaavat läsnäoloa lapsen kanssa (Vreeswijk ja muut, 2012). Vanhemman tasapainoiset representaatiot ovat yhteydessä turvallisen kiintymyssuhteen muodostumiseen lapsen ja aikuisen välille (Vreeswijk ja muut, 2012). Vanhemman vaillinaiset ja vääristyneet representaatiot ovat yhteydessä turvattoman kiintymyssuhteen muodostumiseen (Vreeswijk ja muut, 2012). Epäkoherentit representaatiot voivat näyttäytyä negatiivisuuden lisäksi myös täysin idealisoituina tai huolen täyttäminä mielikuvina lapsesta (Sher-Censor, Shulman & Cohen, 2018).

Vanhemmat (äidit), joiden representaatiot suhteessa lapseensa heijastelevat ilon tunnetta ja jotka ovat riittävän selkeitä kokonaisuuksia (koherentteja ja tasapainoisia representaatioita hoivaamisesta ja lapsesta), toimivat vähemmän negatiivisesti ja enemmän positiivisyytteisesti suhteessa lapseensa (Vreeswijk ja muut, 2012). Koherentit ja tasapainoiset representaatiot tukevat kykyä kuvitella ja havaita (tiedostamatta ja tiedostetusti) erilaisia puolia ja mielentiloja lapsessa ja hoivasuhteessa (vrt. Reflektiivinen kyky) (Alvarez-Monjaráz ja muut, 2019). Koherentit representaatiot ovat yhtä kuin monipuolinen ja kattava näkemys lapsesta ja vanhemmuudesta tiedostamattomalla ja tiedostetulla tasolla. Koherentit representaatiot omaavat vanhemmat ovat tiedostavia ja hyväksyviä lapsen ja lapsi-vanhempi – suhteen erilaisille puolille vuorovaikutustilanteissa (Alvarez-Monjaráz ja muut, 2019). Tämä tarkoittaa esimerkiksi vanhemman kykyä toimia lapsen tunteiden säätelyn tukena voimakkaissa negatiivisissa tunnetiloissa (Alvarez-Monjaráz ja muut, 2019). Koherentit representaatiot ovat yhteydessä vanhemman ymmärtävään asenteeseen (reflektiivinen kyky) suhteessa lapsen miellyttäviin ja epämiellyttäviin tunnekokemuksiin, jolloin vanhempi kykenee toimimaan sensitiivisesti suhteessa lapsen tarpeisiin (Alvarez-Monjaráz ja muut, 2019). Toisaalta irrallisia, vaillinaisia, vääristyneitä ja negatiivisia representaatioita omaavat vanhemmat ovat passiivisempia, vähemmän sensitiivisiä ja vähemmän rohkaisevia lastaan kohtaan (Sokowski et. Al. 2007; Vreeswijk ja muut, 2012; Alvarez-Monjaráz ja muut, 2019). Vaillinaisia representaatioita omaavat vanhemmat ovat usein passiivisia, ja vääristyneitä representaatioita omaavat vanhemmat ovat usein tungettelevia, negatiivisia ja torjuvia vuorovaikutustilanteissa lapsen kanssa (Vreeswijk ja muut, 2012). Representaatiot eivät ole muuttumattomia, vaan elämäkokemukset ja reflektiivisen kyvyn lisääntyminen vaikuttavat niihin (Alvarez-Monjaráz ja muut, 2019, 88; Fonagy & Luyten, 2018). Representaatiot voivat todennäköisesti muokkaantua koherentimmiksi reflektiivisen kyvyn avulla (Alvarez-Monjaráz ja muut, 2019; Fonagy & Luyten, 2018). Suomalaisten ensikertalaisten vanhempien väliset reflektiivisen kyvyn erot heijastelevat todennäköisesti myös vanhempien representaatioiden välisiä laadullisia eroja.

Fonagy ja Luyten (2018) esittävät representaatioiden muodostuvan mentalisaation myötä tilannekohtaisesti. Representaatiot muodostuvat tietynlaisiksi mentalisaation tuottamina, ja ajallinen jatkuvuus tietynlaisten representaatioiden muodostumisen taustalla viittaa tietyn tyyppiseen tapaan mentalisoida (Fonagy & Luyten, 2018). Esimerkiksi, jos vanhemman

mentalisaatiokyky painottuu tietoiseen reflektointiin, vanhempi kykenee pohtimaan arjen tilanteissa vaihtoehtoisia näkökulmia monipuolisesti tilanteen edellyttämällä tavalla. Lapsen kokemus välittyy vanhemmalle tällöin riittävän realistisesti, ja vanhempi on kykenevä muuttamaan käsitystään tarpeen tullen. Vanhemman tietoinen reflektointi (mentalisaatio) lapsen mielentiloista on tuottanut tilanteessa tietynlaisia representaatioita, jotka ovat johdonmukaisia vanhemman aiemmissa arjen tilanteissa tuotettujen representaatioiden kanssa; reflektointi tuottaa aina uudelleen monipuoliset representaatiot. Jos vanhemman representaatioiden muodostamista arjen tilanteissa ohjaisi yksipuolisesti tiedostamaton mentalisaatio, niin representaatiot saattaisivat muodostua aina uudelleen vaillinaisiksi tai vääristyneiksi arjen tilanteissa, varsinkin, jos vanhemmalla on käsittelemättömiä traumaattisia kokemuksia. Toisaalta tiedostamaton (automaattinen) mentalisaatio saattaa toisessa hetkessä toimia sulavampana ja toimivampana mentalisaation muotona verrattuna refleктоivaan mentalisaatioon.

2.7. Vanhemman reflektiivinen kyky ja sensitiivinen hoiva

Vanhemman representaatioiden laatu on yhteydessä vanhemman lapselleen antamaan sensitiivisen hoivan laatuun (Alvarez-Monjaráz ja muut, 2019; Vreeswijk ja muut, 2012). Sensitiivinen hoiva on lapsen mielentilojen ja tarpeiden tunnistamista sekä niihin reagoimista ymmärtävällä ja sopivalla tavalla (Slade, 2005a). Sensitiivisen hoivan edellytyksenä toimii näkemys lapsesta itsenäisenä toimijana (Fonagy & Luyten, 2018). Sensitiivinen hoiva pohjautuu vanhemman kykyyn havaita lapsen mielentilan vaihteluita ja luoda mieleensä representaatioita niistä (vrt. reflektiivinen kyky) (Slade, 2005a). Lapsi löytää ja tunnistaa oman mielentilansa vanhemman lapselle takaisin heijastamasta kokemuksesta (Slade, 2005a; Fonagy, 2008). Takaisin heijastettu kokemus on vanhemman mielikuva lapsen mielentilasta (Slade, 2005a; Fonagy, 2008). Heijastettu kokemus auttaa lasta säätelemään omia kokemuksiaan ja tunteitaan (Slade, 2005a; Fonagy, 2008). Käytännössä vanhemman mielikuva lapsen kokemuksesta siirtyy lapselle vanhemman peilattaessa sitä takaisin lapselle eleillä, ilmeillä ja toiminnalla, myöhemmin sanoilla ja leikin kautta – eli sensitiivisen hoivan myötä (Slade, 2005a). Reflektiivinen toiminta (reflective functioning) on hyvin läheisessä suhteessa

sensitiivisen hoivan käsitteeseen (Alvarez-Monjaráz ja muut, 2019). Suomalaisten ensikerätalaisten vanhempien reflektointikyvyn erot heijastelevat siis todennäköisesti myös sitä, kuinka sensitiivistä hoivaa he lapselleen kykenevät antamaan.

Puutteet vanhemman sensitiivisen hoivan tarjoamisessa vauvalle voivat johtua vanhemman turvattomasta kiintymyssuhdehistoriasta, jolloin vanhemman representaatiot hoivaamisesta ja lapsesta ovat usein negatiivisia ja vääristyneitä (Alvarez-Monjaráz ja muut, 2019). Vanhemman representaatiot vaikuttavat vanhemman antaman sensitiivisen hoivan laatuun vanhemman *reflektiivisen kyvyn kautta* (Alvarez-Monjaráz ja muut, 2019). Vanhemman reflektiivisen kyvyn kehittyessä representaatiot lapsenhoidosta saattavat muokkaantua monipuolisemmiksi ja joustavammiksi (Alvarez-Monjaráz ja muut, 2019). Toisin sanoen reflektiivisen kyvyn avulla vanhempi kykenee antamaan sensitiivistä hoivaa lapselleen, vaikka hänen kiintymyssuhdehistoriansa olisikin turvaton (Alvarez-Monjaráz ja muut, 2019; Slade, Grieneberger, Bernbach, Levy & Locker, 2005b). Puutteet sensitiivisessä hoivassa voivat johtua myös vauvan heikoista tai vaikeasti tulkintaista signaaleista ja ilmaisuista tarpeidensa suhteen sekä vauvan erityis- tai yliherkkyydestä (Alvarez-Monjaráz ja muut, 2019). Toisaalta sensitiivisimmätkin vanhemmat jättävät ainakin puolet ajasta huomioimatta lapsen mielentiloja (Fonagy, 2008).

2.8. Vanhemman reflektiivinen kyky saattaa vaikuttaa representaatioihin

Vanhemman kiintymysmallit ennustavat vanhemman reflektiivistä kykyä lapsensa kanssa, ja vanhemman kyky reflektoida lapsensa tunnekokemuksia ennustaa lapselle muodostuvaa kiintymysmallia (Fonagy ja muut, 1991; Slade ja muut, 2005b). Koherentit ja positiiviset representaatiot ovat yhteydessä vanhemman antamaan sensitiiviseen hoivaan, ja negatiiviset (vaillinaiset, vääristyneet) sekä idealisoidut representaatiot johtavat usein ei-sensitiivisen hoivaan lapsenhoidossa (Alvarez-Monjaráz ja muut, 2019; Vreeswijk ja muut, 2012; Shemmings & Shemmings, 2011; Sher-Censor ja muut, 2018). Koherentit representaatiot näyttävät olevan yhteydessä sensitiiviseen hoivaan reflektiivisen kyvyn välityksellä (Alvarez-Monjaráz ja muut, 2019). Voi olla, että reflektiivisen kyvyn kasvaessa vanhemman representaatio

tiot muuttuvat koherentimmiksi (Alvarez-Monjaráz ja muut, 2019; Shemmings & Shemmings, 2011, Fonagy & Luyten, 2018) Yksinkertaistettuna esimerkkinä voisi toimia tilanne, jossa vanhemmalla on negatiivinen representaatio lapsesta: ”lapsi on ilkeä”, ja siitä seuraava ajatus: ”lapseni pyrkii häiritsemään minua tahallaan itkemällä”. Representaatio ja ajatus eivät välity lapselle esimerkiksi vanhemman vihamielisyyden, arvaamattomuuden ja julman sekä tylyn käytöksen myötä, jos vanhempi kykenee pysähtymään pohtimaan ajatuksiin ja tunteitaan. Korkean reflektiivisen kyvyn omaavan vanhemman mieleen voisi tulla ajatuksia ajatuksistaan ja tunteistaan, joiden myötä hän kysyisi itseltään: ”mistähän nämä ajatukset tulevat ja pitävätkö ne paikkansa?” ”Onkohan tulkintani tilanteesta ja lapsesta oikea, vai olisiko taustalla (lapsen mielessä) jotain muita tarkoituksia, ajatuksia ja tunteita?” Lapsen tarpeiden tunnistamisen kautta vuorovaikutus muuttuu positiivisemmaksi ja palkitsevammaksi (sensitiivinen hoiva) (Kalland, 2017; Powell, Cooper, Hoffman & Marvin, 2007). Samalla vanhemman representaatiot lapsestaan muuttuvat mahdollisesti positiivisemmiksi ja koherentimmiksi (Alvarez-Monjaráz ja muut, 2019; Vreeswijk ja muut, 2012). Positiiviset ja koherentit representaatiot saattavat motivoida vanhempaa jatkamaan reflektointia ja reflektiivisen kyvyn kehittämistä. Suomalaisten ensikertalaisten vanhempien väliset erot reflektiivisessä kyvyssä heijastelevat siis todennäköisesti myös vanhempien laadullisia eroja representaatioissa, vaikka tutkimukseen osallistuneilla vanhemmilla ei olisikaan erityisen vaillinaisia tai vääristyneitä representaatioita.

3. Tutkimuksen tavoite

Tutkimukseni tavoitteena on selvittää, onko vanhemman reflektiivisellä kyvyllä PRFQ-mittarilla mitattuna yhteyttä vanhemman vaikutelmiin lapsesta. Teorian pohjalta on syytä olettaa, että vanhemman reflektiivinen kyky on yhteydessä siihen, kuinka vanhempi kokee lapsensa (esimerkiksi hankalahoitaisena vai helppohoitaisena, tai vaikeasti tulkittavana vai helposti tulkittavana).

Lisäksi tutkimuksessa tarkastellaan vanhemman reflektiivistä kykyä mittaavan mittarin (PRFQ) muuttujien jakautumista faktoreiksi. Selvitän kuinka PRFQ-muuttujat latautuvat faktoreiksi tämän tutkimuksen aineiston pohjalta, ja vertailen tuloksia Luytenin kollegoineen (2017) määrittelemiін faktoreihin, jotka ovat muodostettu mittarin aiempien testien perusteella. Tässä tutkimuksessa on käytetty kysymyspoolia, josta on jälkeinpäin muodostettu mittari. Tarkoituksena on testata mittarin vakautta, eli ovatko tulokset samankaltaisia aiempien tutkimusten kanssa.

Tutkimuskysymykset:

1. Millaisia yhteyksiä on äitien ja isien reflektiivisen kyvyn sekä heidän vaikutelman lapsesta välillä?
2. Millaisia eroja on äitien ja isien välillä reflektiivisen kyvyn ja vaikutelmien välisissä yhteyksissä, kun otetaan huomioon lapsen sukupuoli?

4. Menetelmä

4.1. Tutkimusjoukko

Tässä pro gradu tutkimuksessa hyödynnettiin Families First –hankkeessa kerättyä aineistoa ensimmäistä lastaan odottavista suomalaisista äideistä ja isistä (Kalland, Fagerlund, von Koskull & Pajulo 2016). Vanhempia ei valikoitu erikseen tutkimusta varten, eikä heidän oletettu lähtökohtaisesti kuuluvan mihinkään riskiryhmään, jotta he voisivat osallistua tutkimukseen. Kyseessä oli normatiivinen aineisto. Hankkeen aikana tehtiin pitkittäistutkimus, ja tämän tutkimuksen aineistona on käytetty pitkittäistutkimuksen viimeisessä vaiheessa kerättyä aineistoa. Kyselyyn vastanneiden vanhempien lapset olivat kahden vuoden ikäisiä aineiston keräämisen hetkellä. Kyselyyn vastasi 463 vanhempaa, joista äitejä oli 355 ja isiä 107. Yksi vastaajista ei ollut ilmoittanut sukupuoltaan naiseksi tai mieheksi. Aineisto lapsen sukupuolen mukaan jaettuna koostui äideistä, joilla on poikalapsi (N=171) tai tyttölapsi (N=184) sekä isistä, joilla on poikalapsi (N=53) tai tyttölapsi (N=54). Suurin osa lapsista asui molempien vanhempien kanssa (~96% lapsista). Vanhemmista 81% arvioi lapsensa terveydentilan erittäin hyväksi, 19% melko hyväksi ja alle 1% kohtalaiseksi.

4.2. Tutkimusaineiston keruu ja mittarit

Tutkimuksen aineisto kerättiin vuosina 2012-2016. Se kerättiin osana laajempaa kansallista Families First -hanketta (Kalland ja muut, 2016). Aineisto kerättiin kyselylomakkeilla. Kyselylomake koostui useista mittareista, joista tässä tutkimuksessa hyödynnettiin kahta mittaria: Parental reflective functioning questionnaire (PRFQ) ja Vaikutelma lapsesta. Molempien mittarien väittämät arvioitiin 7-portaisella Likert-asteikolla. PRFQ-mittarin arvot mitattiin välillä 1= vahvasti eri mieltä, 7= vahvasti samaa mieltä. Vaikutelma lapsesta -mittarin arvot mitattiin kahden vastakkaisen ominaisuuden välillä, kuten 1= luottavainen, 7= pelokas. Vaikutelma lapsesta -mittarin arvot käännettiin kuvastamaan turvallista kiintymyssuhdetta ja positiivisia representaatioita suurilla arvoilla (esimerkiksi 1= pelokas, 7= luottavainen).

Parental reflective functioning questionnaire (PRFQ) on suunniteltu mittaavan vanhemman reflektiivistä kykyä (Luyten ja muut, 2017). PRFQ-mittarin on kehittänyt Patrick Luyten kollegoineen ja sitä on käytetty useissa tutkimuksissa aiemmin. Alkuperäisestä 36:n kysymyksen PRFQ-mittarista on myöhempien testausten jälkeen karsiutunut puolet kysymyksistä pois. Nykyinen validoitu mittari koostuu 18 kysymyksestä, joista muodostuu kolme faktoria (Luyten ja muut, 2017). Tässä tutkimuksessa vanhemmat ovat vastanneet 36:n kysymyksen versioon, koska aineisto kerättiin ennen mittarin kehittymistä nykyiseen muotoonsa. Tarkastelen aineistoa kuitenkin vain Luytenin määrittämien 18 kysymyksen osalta. Mittarin kehittyminen nykyiseen muotoonsa perustuu Luytenin kollegoineen (2017) tekemään yhteenveetoon kolmesta mittaria käsittelevästä artikkelista. Taulukossa 1. on esitelty muuttujat (väittämät), joista summamuuttujat koostuvat.

Teorian ja mittarin aiempien testien pohjalta (Luyten ja muut, 2017) faktorianalyysin tuloksena oli odotettavissa kolme summamuuttujaa: *kiinnostus ja uteliaisuus lapsen mielentiloja kohtaan* (*Interest and curiosity in mental states, IC*), *varmuus lapsen mielentilojen tulkinna* (*Certainty about mental states, CM*), *mentalisaation puute ja pre-mentalisaation muodot* (*Pre-mentalization modes, PM*)

Taulukko 1. PRFQ-summamuuttujien väittämät.

Kiinnostus ja uteliaisuus lapsen mielentiloja kohtaan (IC)	Varmuus lapsen mielentilojen tulkinna (CM)	Mentalisaation puute ja pre-mentalisaation muodot (PM)
03 Pohdin mielelläni, miksi lapseni käyttäytyy tai tuntee tietyllä tavalla.	02 Tiedän aina, mitä lapseni haluaa.	01 Ainoa hetki, jolloin olen varma, että lapseni rakastaa minua, on silloin kun hän hymyilee minulle.
06 Pohdin paljon sitä, mitä lapseni ajattelee ja miltä hänestä tuntuu.	05 Pystyn lukemaan lapseni kaikkia mielen liikkeitä.	04 Lapseni alkaa itkeä nähdessään vieraita ihmisiä vain tehdäkseen tilanteesta minulle kiusallisen.
09 Olen usein utelias ja kiinnostunut saamaan selville, miltä lapsestani tuntuu.	08 Pystyn aina ennustamaan, mitä lapseni tulee tekemään.	07 Koen hyvin vaikeaksi osallistua aktiivisesti lapseni mielikuvitusleikkeihin.
12 Yritän nähdä tilanteita lapseni silmin.	11 Saatan toisinaan ymmärtää lapseni reaktiot väärin. (käänteinen väittämä)	10 Toisinaan lapseni sairastuu voidakseen estää minua tekemästä jotain mitä haluan tehdä.
15 Yritän ymmärtää syitä siihen, miksi lapseni käyttäytyy hankalasti.	14 Tiedän aina, miksi toimin niin kuin toimin lapseni kanssa.	13 Kun lapseni sähläää tai käyttäytyy hankalasti, hän tekee niin vain ärsyttäkseen minua.
18 Minusta ei ole mielekästä yrittää miettiä miltä lapsestani tuntuu. (käänteinen väittämä)	17 Tiedän aina, miksi lapseni toimii niin kuin toimii.	16 Lapseni käyttäytyy usein niin hämmäntävällä tavalla, että minun on turha edes yrittää ymmärtää sitä.

Vaikutelma lapsesta -mittarin tarkoituksena on arvioida vanhemman vaikutelmaa, eli representaatioita lapsestaan. Tässä tutkimuksessa representaatioita tutkitaan tämän mittarin avulla. Mittarin nimi on käännetty suomeksi niin, että käsite olisi mahdollisimman ymmärrettävä. Vaikutelma lapsesta -mittari pohjautuu Ammanitin ja muiden (1992) adjektiivien listaan, jonka perusteella arvioidaan vanhempien representaatioiden sisältöä. Vaikutelma lapsesta -mittari on seitsenportainen ja sen ääripäissä on vastinparit: rauhallinen - herkästi hermostuva, vetäytyvä – utelias, rohkea – arka, hankalahoitoinen – helppohoitoinen, luotavainen – pelokas, vahva – heiveröinen, helposti sopeutuva – vaikeasti sopeutuva, helppo tulkita – vaikea tulkita, voimakkaasti itseään ilmaiseva – niukasti itseään ilmaiseva. Mittari on alun perin kehitetty selvittämään raskaana olevien naisten representaatioita (vaikutelmia) vauvastaan (Ammaniti ja muut, 1992). Tässä tutkimuksessa käytän muokattua versiota mittarista (Pajulo, Helenius & Mayes, 2006) kuvaamaan vanhempien representaatioita, eli vaikutelmia lapsestaan, lapsen ollessa kahden vuoden ikäinen. Vaikutelma lapsesta -muuttujat ovat dikotomisias, ja niiden ääripäät kuvaavat kahta keskenään vastakkaista ominaisuutta (esim. rauhallinen - herkästi hermostuva). Muuttujien ääripäät eivät ole täysin yksiselitteisesti toistensa vastakohtia, mutta yhdessä ne kuvaavat riittävän johdonmukaisesti tavoiteltua ominaisuutta ja sen ulottuvuuksia.

4.3. Tutkimusaineiston kuvaus ja käsittely

Tutkimusaineisto on normatiivinen, eli tutkimukseen osallistuneiden ei ennalta oletettu kuuluvan mihinkään riskiryhmään. Haasteena tutkimuksessa oli vastaajien lähtökohtaisesti suhteellisen korkea mentalisaatiokyky. Tutkimukseen ei oltu valikoitu erikseen vanhempia, joiden mentalisaatiokyky olisi lähtökohtaisesti heikko. Aineiston analyysiin valittiin kaikki vastanneet, mutta äitien ja isien välisten erojen analyysissä yksi vastaaja tippui pois, koska kyseinen vastaaja ei ollut ilmoittanut sukupuoltaan naiseksi tai mieheksi. Katoa aineiston suhteen ei siis juurikaan ollut. Koodasin uudelleen käänteiset väittämät 11) ”Saatan toisinaan ymmärtää lapseni reaktiot väärin” sekä 18) ”Minusta ei ole mielekästä yrittää miettiä miltä lapsestani tuntuu”, jolloin ne kuvaavat summamuuttujansa ulottuvuuksia johdonmukaisesti.

Luytenin (2017) mukaan summamuuttujan ”varmuus lapsen mielentilojen tulkinnassa” asteikkoa (1-7) saattaisi olla mielekästä tulkita niin, että keskimäinen arvo (4) kuvastaa korkeinta mentalisaatiokykyä mittauksessa (Luyten ja muut, 2017). Toisin sanottuna vanhemmat, joilla ei ole juuri koskaan varmuutta lapsen mielentiloista (asteikon arvolla 1) saavat matalat arvot mentalisaatiokyvyssä. Toisaalta myös vanhemmat, jotka ovat aina täysin varmoja lapsen mielentiloista (asteikon arvolla 7) tulkitaan myös heikosti mentalisoiviksi vanhemmiksi. Näin ollen asteikon keskimäiset arvot kuvaisivat lapsen mielentilojen riittävää oikein tulkitsemista, mutta samalla ei-tietävän position säilyttäen. Summamuuttujan ”kiinnostus ja uteliaisuus lapsen mielentiloja kohtaan” kohdalla mitta-asteikkoa tulkittaisiin samalla tavalla, jolloin vanhemman kiinnostus lapsen mielentiloja kohtaan olisi riittävää, mutta ei tungettelevaa, ylenmääräistä eikä irrallista ulkoisesta todellisuudesta (hypermentalization, pretend mode). Tällä perusteella voisi tehdä päätelmän teorian pohjalta, että summamuuttujan korkeimpia arvoja (7) lähestyttäessä vanhemman mentalisoiminen keskittyy liiaksi lapsen mieleen, jolloin vanhempi ei kykene samanaikaisesti refleктоimaan omaa mieltänsä. Summamuuttujaa ”mentalisaation puute ja pre-mentalisaation muodot” tulkitaan Luytenin mukaan niin, että lähestyttäessä korkeita arvoja mentalisaatiokyky on heikkoa. Tässä tutkimuksessa tarkastelen ”varmuus lapsen mielentilojen tulkinnassa” ja ”kiinnostus ja uteliaisuus lapsen mielentiloja kohtaan” –muuttujia likert-asteikon ohjeiden mukaisesti, eli korkeita arvoja lähestyttäessä mentalisaatiokyky vahvistuu. ”Mentalisaation puute ja prementalisaation muodot” –muuttujaa tulkitseen niin, että korkeita arvoja lähestyttäessä mentalisaatiokyky heikkenee.

Seuraavaksi tarkastelin PRFQ-summamuuttujien jakaumien normaalisuutta. Tarkasteltavia muuttujia olivat PRFQ-lomakkeen kysymyksistä muodostetut summamuuttujat (kiinnostus ja uteliaisuus lapsen mielentiloja kohtaan IC, varmuus lapsen mielentilojen tulkinnassa CM, mentalisaation puute ja pre-mentalisaation muodot PM) sekä Vaikutelma lapsesta -muuttujat. Vain ”varmuus lapsen mielentilojen tulkinnassa” -summamuuttujaa voidaan pitää normaalisti jakautuneena (taulukko 3.). Tämän lisäksi tarkastelin muuttujien jakaumia silmämääräisesti. Muuttujien jakaumien tarkastelu silmämääräisesti vahvisti käsitystä siitä, että ”varmuus lapsen mielentilojen tulkinnassa” -muuttuja on ainoa PRFQ-summamuuttuja, joka on normaalisti jakautunut (liite 2.). ”Kiinnostus ja uteliaisuus lapsen mielentiloja kohtaan” ja ”mentalisaation puute ja pre-mentalisaation muodot” -summamuuttujien jakaumat ovat vinoja.

4.4. Aineiston analyysi

Aineisto analysoitiin IBM SPSS Statistics 25 -ohjelmalla.

PRFQ-muuttujien faktorianalyysit

Aloitin aineiston analyysin tarkastelemalla latautuvatko yksittäiset PRFQ-väittämät odotetusti kolmeksi faktoriksi (Luyten ja muut, 2017). Tarkastelin muuttujien latautumista fakto-reiksi eksploraatiivisen faktorianalyysin avulla, koska taustateorian pohjalta oli mahdollista arvioida, millaisia muuttujien välisiä suhteita oli odotettavissa (Metsämuuronen, 2011). Oletin väittämien (18) jakautuvan tasaisesti kolmelle faktorille, jolloin kukin faktori muodostuisi kuudesta väittämästä (Luyten ja muut, 2017).

PRFQ-muuttujat korreloivat keskenään oletetulla tavalla; saman kokonaisuuden eri ulottuvuuksia mittaavat väittämät korreloivat keskenään voimakkaimmin. Muodostuneet kokonaisuudet vastasivat Luytenin (2017) teoreettista mallia. Lähtökohtaisen oletuksen mukaisesti samaan faktoriin kuuluvat väittämät korreloivat keskenään vähintään tasolla 0.3 (Spearman rho)³. Korrelaatioita voidaan pitää aitoina, jos väittämät korreloivat keskenään vähintään tasolla 0.3, ja faktorianalyysi voidaan toteuttaa, jos edes osa väittämistä korreloi keskenään aidolla tasolla (Metsämuuronen, 2011). Ongelmaksi ei myöskään muodostunut multikollineaarisuus, sillä muuttujien väliset korrelaatiot eivät olleet liian suuria (Metsämuuronen, 2011). Aineistosta ei myöskään löytynyt analyysin tuloksia vääristäviä poikkeavia havaintoja, eli outliereita (Metsämuuronen, 2011).

Faktorianalyysin tarkoituksena on löytää suuresta muuttujajoukosta eniten keskenään korreloivat muuttujat, jolloin niistä voidaan muodostaa kokonaisuus (Metsämuuronen, 2011). Kokonaisuuksia (muuttujajoukkoja) voi olla useita, ja ne nimetään sisältönsä perusteella –

³ Vain yksi korrelaatio ei aivan saavuttanut $\rho=0.3$ tasoa. Lähtökohtaisen hypoteesin mukaan tarkasteltuna kyseiset väittämät kuuluvat pre-mentalisaatio -summamuuttujaan, jonka väittämät korreloivat keskenään yleisestikin ottaen heikoimmin verrattuna kahden muun summamuuttujan sisäisiin, eli väittämien välisiin korrelaatioihin.

kokonaisuuden nimeäminen perustuu sen sisältämien muuttujien taustalla piilevään käsitteeseen (Metsämuuronen, 2011; Heikkilä, 2005).

Eksploraatiivisen faktorianalyysin (EFA) tarkoituksena on ryhmitellä suuri joukko muuttujia muutamaan ryhmään, jolloin tutkittavaa ilmiötä on helpompaa ja selkeämpää tarkastella (Metsämuuronen, 2011). Faktorianalyysillä pyritään selvittämään alkuperäisten muuttujien välistä vaihtelua, jolloin on mahdollista selvittää keskenään vaihtelevien muuttujien taustalla vaikuttava tekijä, eli faktori (Heikkilä, 2005). Faktorianalyysin tarkoituksena oli tiivistää muuttujien välisiä korrelaatioita (Tabachnick & Fidell, 2014) ja selvittää millaisen faktorirakenteen aineisto tuottaa (Metsämuuronen, 2011). Faktorianalyysin tarkoituksena oli testata myös taustalla olevan teorian yhteensopivuutta tämän tutkimuksen aineiston havaintoihin (Tabachnick & Fidell, 2014). Teorian valossa odotettavissa oli kolmen faktorin ratkaisu, joten suoritin toisen faktorianalyysin määrittämällä etukäteen faktorien määrän kolmeen (Yong & Pearce, 2013). Toisin sanottuna pakotin ohjelman muodostamaan kaikista PRFQ-muuttujista kolme faktoria (fixed number of factors), ja testasin tuottaako faktorianalyysi aiemmin mainitsemani Luytenin (2017) määrittämän faktorirakenteen. Faktorianalyysi ei siis ollut täysin eksploraatiivinen.

Käytin faktorianalyysissä faktorien tunnistamiseen pääakselifaktorointi -menetelmää (principal axis factoring), joka antaa luotettavimmat tulokset silloin, kun analysoitavat muuttujat eivät ole normaalisti jakautuneet (Osborne, 2014). Muuttujien kommunaliteettiarvot mittaavat muuttujien hyvyttä, eli sitä kuinka hyvin ne latautuvat eri faktoreille (Metsämuuronen, 2011). Mitä voimakkaammin muuttuja latautuu faktorille, sitä lähemmäksi sen kommunaliteettiarvo tulee ykköistä (Metsämuuronen, 2011). Muuttujan kommunaliteettiarvo kertoo myös sen, kuinka paljon faktori, jolle muuttuja latautuu, selittää muuttujan varianssista, eli hajonnasta (Yong & Pearce, 2013). Jos muuttujan kommunaliteettiarvo jää alle 0.2, niin muuttuja tulee jättää pois analyysistä, sillä sen voidaan katsoa sekoittavan tuloksia (Yong & Pearce, 2013). Bartlettin testin tulos (p-arvo) määrittää soveltuuko PRFQ-muuttujien korrelaatiomatriisi faktorianalyysin tekemiseen (Metsämuuronen, 2011). Toisin sanottuna pienellä p-arvolla testituloksella poikkeaa hypoteesista, jonka mukaan korrelaatiot ovat nollia (Metsämuuronen, 2011). Osittaiskorrelaation mittaamiseen käytetään Kaiserin testiä (KMO). Osittaiskorrelaatio on pieni testituloksen lähentyessä ykköistä, ja tuloksen tulisi olla vähintään 0.6 (Metsämuuronen, 2011). Ominaisarvotaulukko (eigenvalues) kertoo kuinka paljon

faktorit selittävät muuttujien vaihtelusta (Metsämuuronen, 2011) ja siitä voidaan tulkita sopiva faktoreiden määrä. Luku yksi toimii taulukossa raja-arvona sille, kuinka monta faktoria tulisi muodostaa. Cattelin scree -testiä käytetään tukena faktorien määrän rajaamisessa (Metsämuuronen, 2011). Faktorianalyysin tavoitteena on ryhmitellä muuttujat tulkinnallisesti selkeään ratkaisuun, jolloin muuttujien jakautuminen faktoreille esitetään mahdollisimman yksiselitteisesti (Metsämuuronen, 2011). Tätä varten faktoriratkaisu rotatoidaan (Metsämuuronen, 2011). Faktoriratkaisun selkiinnyttämiseksi käytetään vinorotaatiomenetelmää (esim. direct oblimin), kun faktoreiden oletetaan korreloivan keskenään (Yong & Pearce, 2013). Faktoreista muodostettavien summamuuttujien normaalisuutta voidaan tarkastella. Muuttujien normaalisuuden tarkastelu tapahtuu vertaamalla vinous- ja huipukkuusarvojen suhdetta keskivirheisiin (Heikkilä, 2005). Jakaumaa voidaan pitää normaalisti jakautuneena, jos vinous- ja huipukkuusarvot jaettuna omilla keskivirheilläään sijoittuvat -2 ja 2 välille (Heikkilä, 2005).

T-testi ja varianssianalyysi

Faktorianalyysin jälkeen selvitin t-testillä eroavatko äidit ja isät toisistaan reflektiivisen kyvyn sekä vaikutelman lapsesta osalta. T-testiä käytetään, kun halutaan tietää eroavatko kahden ryhmän keskiarvot toisistaan (Metsämuuronen, 2011). Selvitin myös eroavatko luokitellut ryhmät (äiti-poika, äiti-tyttö, isä-poika, isä-tyttö) toisistaan edellä mainittujen muuttujien osalta. Varianssianalyysin avulla voidaan selvittää eroavatko ryhmien keskiarvot toisistaan tilastollisesti merkitsevällä tavalla, kun ryhmiä on enemmän kuin kaksi (Metsämuuronen, 2011). Ryhmien suuren koon vuoksi tarkastelin eroja varianssianalyysillä, vaikka ne eivät olleet normaalisti jakautuneita (Metsämuuronen, 2011). Kun ryhmien sisäinen varianssi on yhtä suurta, erojen selvittämiseksi voidaan käyttää bonferroni-kerrointa (Metsämuuronen, 2011). Selvitin ryhmien välisiä eroja myös ei-parametrisellä Kruskal-Wallis testillä, koska suurin osa muuttujista poikkesi normaalijakaumasta. Tulokset vastasivat varianssianalyysin tuloksia.

Korrelaatiot

Faktorianalyysien jälkeen tarkastelin vanhemman reflektiivisen kyvyn ja vaikutelman lapsesta välisiä riippuvuuksia. Tarkastelin yhteyksiä Spearmanin järjestyskorrelaatiokertoimen avulla, koska muuttujat olivat järjestysasteikollisia, ja lähes kaikki muuttujat poikkesivat normaalijakaumasta (Metsämuuronen, 2011). Reflektiivisen kyvyn mittarina käytin Luytenin määrittelemiä summamuuttujia (kiinnostus ja uteliaisuus lapsen mielentiloja kohtaan, varmuus lapsen mielentilojen tulkinnassa, mentalisaation puute ja pre-mentalisaation muodot). Vaikutelma lapsesta -muuttujista en muodostanut summamuuttujia, vaan tarkastelin jokaista erikseen. Vaikutelma lapsesta -muuttujat heijastelevat myös vanhemman tulkintaa lapsen temperamentista, joten ne toimivat tässä tutkimuksessa sellaisinaan riittävinä kokonaisuuksina.

Tarkastelin vanhemman reflektiivisen kyvyn ja vaikutelman lapsesta välisiä yhteyksiä erikseen äitien ja isien kohdalla. Otin analyysissä huomioon myös lapsen sukupuolen, jolloin analyysin kohteeksi muodostuivat vanhempi-lapsi parit: äiti-poika, äiti-tyttö, isä-poika, isä-tyttö. Reflektiivisen kyvyn (PRFQ-summamuuttujien) ja Vaikutelma lapsesta -muuttujien välisiä korrelaatioita tarkasteltaessa asetin merkitsevyysrajaksi p-testin raja-arvon 0.05.

5. Tulokset

Faktorianalyysi reflektiivistä kykyä mittaavilla muuttujilla (fixed number of factors)

Faktorianalyysin tarkoituksena oli selvittää kuinka Luytenin (2017) määrittämät reflektiivisen kyvyn (PRFQ) muuttujat jakautuvat faktoreiksi. Kyseessä ei näin ollen ollut puhtaasti eksploraatiivinen faktorianalyysi, koska määritin ennalta faktorien määräksi kolme (fixed number of factors). Testasin faktorianalyysissä latautuvatko reflektiivistä kykyä mittaavat muuttujat faktoreiksi taustateorian ja aiempien mittarin testien tulosten mukaisesti. Tämän tutkimuksen faktorianalyysissä kaksi PRFQ-muuttujaa saivat alle 0.2 kommunaliteettiarvot (PRFQ7 ja PRFQ10). Tutkimuksen tarkoituksena on kuitenkin testata Luytenin (2017) faktoriratkaisua tällä aineistolla, joten jätin analyysiin myös heikot kommunaliteettiarvot saaneet muuttujat. Bartlettin testin mukaan ($p=0.000$) PRFQ-muuttujien korrelaatiomatriisi soveltuu faktorianalyysin tekemiseen. Myös KMO -testin tulos oli riittävä analyysin jatkamiseksi ($KMO=0.840$). Ominaisarvotaulukon (eigenvalues) mukaan neljän faktorin ratkaisu olisi voinut olla mahdollinen, sillä myös neljän faktorin ratkaisu tuotti riittävän suuren ominaisarvon (>1). Toisaalta kolmen ja neljän faktorin ratkaisun välillä ominaisarvo tippui reilusti ja lähes raja-arvon alle (1.016), joten kolmen faktorin ratkaisu oli perusteltu. Päätelmää tukee se, että kolme faktoria selittää 47.6% muuttujien vaihtelusta, kun neljän faktorin ratkaisu selittäisi 53.2% muuttujien vaihtelusta. Ominaisarvojen ja muuttujien varianssin (muuttujien vaihtelu) tarkastelun perusteella olisi perusteltua päätyä kolmen faktorin ratkaisuun myös ilman faktorien ennalta määrittämistä kolmeen. Myös Cattelin scree -testin kuva puolsi faktorien rajaamisen kolmeen. Käytin faktoriratkaisun selkiinnyttämiseksi vinorotaatiomenetelmää (Direct oblimin), jota suositellaan käytettävän, kun faktoreiden oletetaan korreloivan keskenään. Taulukossa 2. on esitetty faktorianalyysin rotatoitu faktoriratkaisu. Se vastaa täysin Luytenin (2017) artikkelin testituloksia - siitä huolimatta, että alkuperäiset mittarin kysymykset on käännetty tässä tutkimuksessa englannista suomenkielisiksi. Taulukossa 2. on esitelty faktorianalyysin tulokset.

Taulukko 2. Faktorianalyysin tulos reflektiivistä kykyä mittaaville väittämille.

Mittarin väittämät	Faktorit		
	Kiinnostus ja uteliaisuus lapsen mielentiloja kohtaan (IC)	Varmuus lapsen mielentilojen tulkinassa (CM)	Mentalisaation puute ja pre-mentalisaation muodot (PM)
03 Pohdin mielelläni, miksi lapseni käyttäytyy tai tuntee tietyllä tavalla.	.768		
06 Pohdin paljon sitä, mitä lapseni ajattelee ja miltä hänestä tuntuu.	.651		
12 Yritän nähdä tilanteita lapseni silmin.	.641		
09 Olen usein utelias ja kiinnostunut saamaan selville, miltä lapsestani tuntuu.	.599		
15 Yritän ymmärtää syitä siihen, miksi lapseni käyttäytyy hankalasti.	.522		
18 Minusta ei ole mielekästä yrittää miettiä miltä lapsestani tuntuu. (käänteinen väittämä)	.361		
02 Tiedän aina, mitä lapseni haluaa.		.783	
05 Pystyn lukemaan lapseni kaikkia mielen liikkeitä.		.706	
17 Tiedän aina, miksi lapseni toimii niin kuin toimii.		.661	
08 Pystyn aina ennustamaan, mitä lapseni tulee tekemään.		.633	
14 Tiedän aina, miksi toimin niin kuin toimin lapseni kanssa.		.573	
11 Saatan toisinaan ymmärtää lapseni reaktiot väärin. (käänteinen väittämä)		.494	
13 Kun lapseni sählää tai käyttäytyy hankalasti, hän tekee niin vain ärsyttääkseen minua.			.615
04 Lapseni alkaa itkeä nähdessään vieraita ihmisiä vain tehdäkseen tilanteesta minulle kiusallisen.			.608
01 Ainoa hetki, jolloin olen varma, että lapseni rakastaa minua, on silloin kun hän hymyilee minulle.			.496
16 Lapseni käyttäytyy usein niin hämmentävällä tavalla, että minun on turha edes yrittää ymmärtää sitä.			.445
10 Toisinaan lapseni sairastuu voidakseen estää minua tekemästä jotain mitä haluan tehdä.			.356
07 Koen hyvin vaikeaksi osallistua aktiivisesti lapseni mielikuvitusleikkeihin.			.338

Reflektiivistä kykyä mittaavien summamuuttujien kuvailevien lukujen tarkastelua

Aineiston normatiivisen luonteen vuoksi ”kiinnostus ja uteliaisuus lapsen mielentiloja kohtaan” ja ”mentalisaation puute ja pre-mentalisaation muodot” -summamuuttujien jakaumien vinous oli odotettavissa; muuttujien taustalla ei oletettavasti ole normaalisti jakautunutta populaatiota (Metsämuuronen, 2011). Toisin sanoen voidaan olettaa, että Suomessa ensimmäistä lastaan odottavat vanhemmat omaavat lähtökohtaisesti suhteellisen korkean mentalisaatiokyvyn, eivätkä kovin usein taannu käyttämään mentalisaatiokykyä edeltäviä todellisuuden hahmottamisen strategioita lapsenhoidossa (pre-mentalisaatio) ainakaan jälkeensä itsearvioituna (kyselytutkimus). Tämän lisäksi osa tutkimukseen osallistuneista vanhemmista oli osallistunut mentalisaatiokykyä edistäviin ryhmiin, joten vanhempien mentalisaatiokyky on odotettavasti keskimääräistä korkeampi.

”Kiinnostus ja uteliaisuus lapsen mielentiloja kohtaan” -summamuuttuja on voimakkaasti vasemmalle vino. Lähes kaikki vastaajat ovat vastanneet ”vahvasti samaa mieltä” lähestyviä arvoja (liite 1.). Vastausten perusteella vanhemmat ovat keskimäärin hyvin kiinnostuneita lapsensa mielentiloista, mikä viittaa korkeaan mentalisaatiotasoon.

”Varmuus lapsen mielentilojen tulkinnassa” –summamuuttuja on normaalisti jakautunut, joten suurin osa vanhemmista ei ole ”täysin epävarma” tai ”täysin varma” lapsensa mielentilojen tulkinnassa (liite 2.).

”Mentalisaation puute ja pre-mentalisaation muodot” -summamuuttuja on oikealle vino, ja huomattavaa on vastausten keskittyminen mitta-asteikon ”vahvasti eri mieltä” puolelle (liite 3.). Käytännössä kaikki vastaukset sijoittuvat mitta-asteikon puolenvälin vasemmalle puolelle, mikä tarkoittaa matalia pisteitä pre-mentalisaatiossa. Vastausten perusteella vanhemmat eivät juurikaan käyttäneet mielen toiminnan malleja, jotka viittaisivat laajaan mentalisaatiokyvyn puutteeseen lapsenhoidossa. Toisaalta mittarin asteikon (1-7) keskimmäistä arvoa (4) lähenevät vastaajat voivat oletettavasti käyttää pre-mentalisaatioksi luokiteltavia todellisuuden hahmottamisen strategioita useammin kuin ”vahvasti eri mieltä” vastanneet.

PRFQ-summamuuttujien jakaumat on lisätty liitteiksi. Taulukossa 3. on esitelty faktorianaalysin pohjalta muodostettujen PRFQ-summamuuttujien keskeiset tunnusluvut ja taulukossa 4. PRFQ-summamuuttujien väliset korrelaatiot. PRFQ-summamuuttujien väliset korrelaatiot olivat odotettuja ”kiinnostus ja uteliaisuus lapsen mielentiloja kohtaan” ja ”mentalisaation puute ja pre-mentalisaation muodot” välillä - kun kiinnostus lapsen mielentiloja kohtaan kasvaa, mentalisaation puute vähenee. ”Varmuus lapsen mielentilojen tulkinnassa” korreloi selvästi heikommin sekä ”kiinnostus lapsen mielentiloja kohtaan” sekä mentalisaation puute ja pre-mentalisaation muodot” kanssa.

Taulukko 3. PRFQ-summamuuttujien keskeiset tunnusluvut.

	Muuttujien määrä (Items)	Ka	Kh	Min	Max	Vinous	Vinouden keskivirhe	Huipukkuus	Huipukkuuden keskivirhe	α
Kiinnostus ja uteliaisuus lapsen mielentiloja kohtaan (IC)	6	6.03	0.74	3.17	7	-0.75	0.11	0.21	0.23	0.79
Varmuus lapsen mielentilojen tulkinnassa (CM)	6	3.84	1.05	1.17	6.67	-0.06	0.11	-0.3	0.23	0.81
Mentalisaation puute ja pre-mentalisaation muodot (PM)	6	1.55	0.55	1	4.33	1.52	0.11	3.17	0.23	0.63

Taulukko 4. PRFQ-summamuuttujien väliset korrelaatiot.

	Kiinnostus (IC)	Varmuus (CM)	Pre-mentalisaatio (PM)
Kiinnostus (IC)	1		
Varmuus (CM)	.148**	1	
Pre-mentalisaatio (PM)	-.413**	-.098*	1

Vaikutelma lapsesta -muuttujien tunnusluvut ja jakaumat

Seuraavaksi tarkastelin Vaikutelma lapsesta -muuttujien tunnuslukuja ja jakaumia. Kaikki Vaikutelma lapsesta -muuttujat olivat vasemmalle vinoja ”herkästi hermostuva - rauhallinen” -muuttujaa lukuun ottamatta, joka oli huipukas. Vinouden lisäksi myös huipukkaita olivat muuttujat: ”Vetäytyvä – Utelias”, ”Pelokas – Rohkea”, ”Heiveröinen – Vahva”, ”Vaikeasti sopeutuva – Helposti sopeutuva”, ”Vaikea tulkita – Helppo tulkita” ja ”Niukasti itseään ilmaiseva – Voimakkaasti itseään ilmaiseva”. Vaikutelma lapsesta -muuttujat eivät siis olleet normaalisti jakautuneita (tarkastelin Vaikutelma lapsesta -muuttujien normaalisuutta samalla tavalla kuin PRFQ-summamuuuttujien kohdalla). Keskiarvoista voi päätellä, että suuri enemmistö piti lapsiaan uteliaina, rohkeina, helppohoitoisina, luottavaisina, vahvoina, helposti sopeutuvina, helposti tulkittavina ja voimakkaasti itseään ilmaisevina. Vaikutelma lapsesta -jakaumien vinous viittaa vanhempien positiivisiin representaatioihin lapsestaan (tai kulttuurissa suotavina pidettyihin ominaisuuksiin, mikä ei ole ristiriidassa positiivisten representaatioiden kanssa). Muuttujan ”herkästi hermostuva – rauhallinen” vastausten hajonta oli tasaisempaa, kuin muiden muuttujien (vanhempien vaikutelmat lapsistaan vaihtelivat tasaisemmin ”herkästi hermostuva” ja ”rauhallinen” välillä). Äitien ja isien Vaikutelma lapsesta -jakaumat erikseen tarkasteltuna olivat hyvin toistensa kaltaisia. Taulukossa 5. näkyy Vaikutelma lapsesta -muuttujien keskeiset tunnusluvut.

Taulukko 5. Vaikutelma lapsesta -muuttujien keskeiset tunnusluvut.

	Ka	Kh	Min	Max	Vinous	Vinou- den keski- virhe	Huipuk- kuus	Huipukkuu- den keski- virhe
Herkästi hermostuva – Rauhallinen	4.2	1.54	1	7	-0.02	0.11	-1.08	0.23
Vetäytyvä – Utelias	5.92	1.1	1	7	-1.19	0.11	1.62	0.23
Arka – Rohkea	5.25	1.34	1	7	-0.62	0.11	-0.3	0.23
Hankalahoitoinen – Helppohoitoinen	5.39	1.36	1	7	-0.96	0.11	0.42	0.23
Pelokas – Luottavainen	6.03	0.93	2	7	-1.15	0.11	1.87	0.23
Heiveröinen – Vahva	6.03	0.97	3	7	-1.0	0.11	0.69	0.23
Vaikeasti sopeutuva – Helposti sopeutuva	5.85	1.07	2	7	-1.14	0.11	1.39	0.23
Vaikea tulkita – Helppo tulkita	6.16	0.85	2	7	0.71	0.11	2.22	0.23
Niukasti itseään ilmaiseva – Voimakkaasti itse- ään ilmaiseva	6.19	0.87	3	7	0.75	0.11	0.87	0.23

Ryhmien välillä löytyi merkitseviä eroja vanhemman reflektiivisessä kyvyssä ja vaikutelmassa lapsesta

Tarkastelin t-testin avulla, onko äitien ja isien välisissä keskiarvoissa tilastollisesti merkitseviä eroja reflektiivisessä kyvyssä ja vaikutelmassa lapsesta. Äitien ja isien välillä oli tilastollisesti merkitsevä ero reflektiivisessä kyvyssä ”kiinnostus ja uteliaisuus lapsen mielentiloja kohtaan” –muuttujan kohdalla ($F[460]=2.85$; $p=.005$). Äidit olivat keskimäärin kiinnostuneempia ($ka=6.09$; $kh=.73$) lastensa mielentiloista, kuin isät ($ka=5.85$; $kh=.78$). Äitien ja isien välillä löytyi tilastollisesti merkitsevä ero myös vaikutelman ”vaikea tulkita – helppo tulkita” kohdalla ($F[460]=2.61$; $p=.009$). Äidit kokivat lapsensa keskimäärin helpommin tulkittavampina ($ka=6.21$; $kh=.81$), kuin isät ($ka=5.97$; $kh=.93$).

Tarkastelin varianssianalyysin avulla, onko luokiteltujen ryhmien (äiti-poika, äiti-tyttö, isä-poika, isä-tyttö) keskiarvoissa eroja. Vanhempi-lapsi ryhmien välillä löytyi tilastollisesti merkitseviä eroja vanhempien reflektiivisen kyvyn ja vaikutelmien lapsesta kohdalla. Ryhmien välillä oli tilastollisesti merkitseviä eroja reflektiivisessä kyvyssä ”kiinnostus ja uteliaisuus lapsen mielentiloja kohtaan” –muuttujan kohdalla ($F[3, 458]=3.73$; $p=.01$). Parittaisvertailujen perusteella kiinnostus lapsen mielentiloja kohtaan oli korkeampi ($p=.01$) äideillä poikalastaan kohtaan ($ka=6.13$; $kh=.69$), kuin isillä poikalastaan kohtaan ($ka=5.76$; $kh=.86$). Ryhmien välillä löytyi myös eroja vanhempien vaikutelmissa lapsistaan. Tulosten perusteella ryhmien välillä oli tilastollisesti merkitseviä eroja ”vaikea tulkita – helppo tulkita” –muuttujan kohdalla ($F[3, 458]=5.71$; $p=0.001$). Parittaisvertailujen perusteella äidit kokivat poikalapsensa ($ka=6.34$; $kh=0.74$) helpommin tulkittavina ($p=.02$), kuin äidit tyttölapsensa ($ka=6.08$; $kh=0.87$). Lisäksi äidit kokivat poikalapsensa helpommin tulkittavina ($p=0.003$), kuin isät tyttölapsensa ($ka=5.89$; $kh=1.03$).

Korrelaatiot reflektiivisen kyvyn ulottuvuuksien ja vaikutelmien lapsesta välillä

Tarkastelin korrelaatioiden avulla ovatko vanhemman vaikutelmat lapsestaan yhteydessä vanhemman reflektiiviseen kykyyn. Osa tuloksista oli erittäin merkitseviä ($p<0.01$), vaikkakin korrelaatiot jäivät monissa kohdin heikoiksi ($\rho<0.3$). Merkitsevä yhteys reflektiivisen kyvyn ja vaikutelman lapsesta välillä löytyi alle puolessa tapauksista.

Äideillä löytyi hieman enemmän merkityksellisiä yhteyksiä PRFQ-summamuuttujien ja Vaikutelma lapsesta -muuttujien välillä kuin isillä. Äideillä ja isillä muuttujat korreloivat vaihtelevasti keskenään sekä poika- että tyttölasten kohdalla. Äitien ja isien sekä poika- ja tyttölasten kohdalla oli eroja sen suhteen, mitkä Vaikutelma lapsesta -muuttujat korreloivat PRFQ-summamuuttujien kanssa. PRFQ-summamuuttujat korreloivat Vaikutelma lapsesta -muuttujien kanssa voimakkaammin isillä kuin äideillä.

Vanhempien reflektiivisen kyvyn ulottuvuudet (kiinnostus lapsen mielentiloja kohtaan, varmuus lapsen mielentilojen tulkinnassa, mentalisaation puute ja pre-mentalisaation muodot) korreloivat Vaikutelma lapsesta -muuttujien kanssa yleisellä tasolla (kaikki vastaajat) suurelta osin odotetusti (taulukko 6a.). Kun vanhempien kiinnostus lapsen mielentiloja kohtaan mitta-asteikolla kasvaa, silloin vanhempien vaikutelmat lapsistaan siirtyivät kohti mitta-asteikon päätä: helppohoitoinen, luottavainen, vahva, helposti sopeutuva, helppo tulkita, voimakkaasti itseään ilmaiseva. Kun vanhempien varmuus lastensa mielentilojen tulkinnassa mitta-asteikolla kasvaa, silloin vanhempien vaikutelmat lapsistaan siirtyivät kohti mitta-asteikon päätä: rauhallinen, helppohoitoinen, luottavainen, helposti sopeutuva ja helppo tulkita. Kun vanhempien mentalisaatiokyky mitta-asteikolla heikkenee (mentalisaation puute), silloin vanhempien vaikutelmat lapsistaan siirtyivät kohti mitta-asteikon päätä: herkästi hermostuva, hankalahoitoinen, pelokas, heiveröinen, vaikeasti sopeutuva, vaikea tulkita ja niukasti itseään ilmaiseva.

Taulukko 6a. Vanhempien reflektiivisen kyvyn ja vaikutelma lapsesta väliset korrelaatiot.

PRFQ-sum- mamuuttuja	Vaikutelma lapsesta								
	Rauhallinen	Uteltias	Rohkea	Helppo-hoitoi- nen	Luottavainen	Vahva	Helposti sopeutuva	Helppo tulkita	Voimakkaasti itseään ilmaiseva
Kiinnostus ja uteliaisuus lapsen mielentiloja kohtaan (IC)	.057	.083	.017	.192**	.211**	.151**	.051	.223**	.217**
Varmuus lapsen mielentilojen tulkinnassa (CM)	.125**	.073	.080	.185**	.148**	.076	.157**	.243**	.052
Mentalisaation puute ja prementalisaation muodot (PM)	-.131**	-.069	-.001	-.207**	-.276**	-.177**	-.144**	-.333**	-.159**

**p < .01. *p < .05.

Vanhemman kiinnostus ja uteliaisuus lapsen mielentiloja kohtaan ja sen yhteydet vaikutelmaan lapsesta

Ensimmäisenä tarkastelin, onko vanhemman mielenkiinnolla lapsen mielentiloja kohtaan yhteyttä vanhemman vaikutelmaan siitä, millaisena lapsi hänelle näyttäytyy. Vanhemman mielenkiinto lapsen mielentiloja kohtaan on reflektiivisen kyvyn mittarin yksi osa-alue, jota edustaa summamuuttuja ”kiinnostus ja uteliaisuus lapsen mielentiloja kohtaan” (IC). Tässä tutkimuksessa tulkitsen vanhemman reflektiivisen kyvyn sitä korkeammaksi, mitä kiinnostuneempi ja uteliaampi vanhempi on lapsen mielentiloista. Taulukko 6b. näyttää minkä tyyppiset vanhemman vaikutelmat (representaatiot) lapsesta ovat yhteydessä vanhemman kiinnostukseen ja uteliaisuuteen lapsen mielentiloista. Kun äitien kiinnostuneisuus lasten mielentiloista mitta-asteikolla kasvaa, silloin äitien vaikutelmat poikalapsistaan siirtyivät kohti mitta-asteikon päätä: uteltias, helppohoitoinen, luottavainen, vahva, helposti tulkittava ja voimakkaasti itseään ilmaiseva. Vastaavasti äitien ja tyttölasten kohdalla kiinnostuneisuus lapsen mielentiloista oli yhteydessä vaikutelmaan lapsesta helpommin tulkittavana ja voimakkaammin itseään ilmaisevana. Vastaavasti isien ja poikalasten kohdalla kiinnostuneisuus

lapsen mielentiloista oli yhteydessä vaikutelmaan lapsesta luottavaisempana, ja vastaavasti isien ja tyttölasten kohdalla kiinnostuneisuus lapsen mielentiloista oli yhteydessä vaikutelmaan lapsesta helppohoitoisempana, helpommin tulkittavana ja voimakkaammin itseään ilmaisevana. Taulukossa 6b. on esitelty summamuuttujan ”kiinnostus ja uteliaisuus lapsen mielentiloja kohtaan” ja ”vaikutelma lapsesta” väliset korrelaatiot.

Taulukko 6b. Kiinnostus lapsen mielentiloja kohtaan (IC) ja vaikutelma lapsesta väliset korrelaatiot.

PRFQ-sum- mamuuttuja	Vanhem- man ja lapsen sukupuoli	Vaikutelma lapsesta								
		Rauhallinen	Utelias	Rohkea	Helppo-hoi- toinen	Luottavainen	Vahva	Helposti sopentuva	Helppo tulkita	Voimakkaasti itseään ilmaiseva
	äidin vai- kutelma poikalap- sesta	.045	.153*	.102	.233*	.257**	.212**	.049	.219**	.222**
Kiinnostus ja uteliaisuus lap- sen mielenti- loja kohtaan (IC)	äidin vai- kutelma tyttölap- sesta	.057	.054	.039	.094	.109	.107	.048	.231**	.231**
	isän vaiku- telma poi- kalapsesta	.114	.027	-.165	.206	.399**	.226	.078	-.025	.095
	isän vaiku- telma tyt- tölapsesta	.083	-.010	-.183	.370**	.121	.050	-.034	.326*	.307*

**p < .01. *p < .05.

Vanhemman varmuus lapsen mielentiloja kohtaan ja sen yhteydet vaikutelmaan lapsesta

Seuraavaksi tarkastelin millaisena lapsi näyttäytyy vanhemmalle, kun vanhempi ajattelee tietävänsä tarkalleen mitä lapsen mielessä liikkuu. Summamuuttuja ”varmuus lapsen mielentiloja kohtaan” (CM) mittaa vanhemman kokemaa varmuutta omien tulkintojensa suhteen lapsen mielentiloista. Mitä varmempi vanhempi on lapsensa mielentiloista, sitä helppohoi-

toisempaan vanhempi näkee lapsensa ($\rho=0-0.35$). Summamuuttuja ”varmuus lapsen mielentilojen tulkinnassa” korreloi myös ”helppo tulkita” muuttujan kanssa, mikä on odotettavissa, koska vanhemmalla on vahva usko omien tulkintojen oikeellisuuteen. Äideillä korrelaatiot ovat heikompia kuin isillä.

Kun äitien varmuus lasten mielentiloja tulkinnassa mitta-asteikolla kasvaa, silloin äitien vaikutelmat poikalapsistaan siirtyivät kohti mitta-asteikon päätä: helppohoitoinen ja helposti tulkittava. Vastaavasti äitien ja tyttölasten kohdalla varmuus lapsen mielentilojen tulkinnassa oli yhteydessä vaikutelmaan lapsesta helppohoitoisempaan, luottavaisempaan, helpommin sopeutuvana ja helpommin tulkittavana. Vastaavasti isien ja poikalasten kohdalla varmuus lapsen mielentilojen tulkinnassa oli yhteydessä vaikutelmaan lapsesta uteliaampana, helppohoitoisempaan ja helpommin tulkittavana, ja vastaavasti isien ja tyttölasten kohdalla varmuus lapsen mielentilojen tulkinnassa oli yhteydessä vaikutelmaan lapsesta rauhallisempaan ja helpommin tulkittavana. Taulukossa 6c. on esitelty summamuuttujan ”varmuus lapsen mielentilojen tulkinnassa” ja ”vaikutelma lapsesta” väliset korrelaatiot.

Taulukko 6c. Varmuus lapsen mielentilojen tulkinnassa (CM) ja vaikutelma lapsesta väliset korrelaatiot.

PRFQ-sum- mamuuttuja	Vanhem- man ja lapsen sukupuoli	Vaikutelma lapsesta								
		Rauhallinen	Utelias	Rohkea	Helppo-hoi- toinen	Luottavainen	Vahva	Helposti so- peutuva	Helppo tul- kita	Voimakkaasti itseään ilmai- seva
	äidin vai- kutelma poikalap- sesta	.045	.060	.126	.162*	.066	.082	.103	.202**	.037
Varmuus lap- sen mielentilo- jen tulkinnassa (CM)	äidin vai- kutelma tyttölap- sesta	.127	.005	.040	.147*	.211**	.069	.188*	.176*	-.014
	isän vaiku- telma poi- kalapsesta	.083	.381**	.095	.347*	.179	.097	.269	.484**	.189
	isän vaiku- telma tyt- tölapsesta	.337*	.078	.098	.254	.144	.146	.118	.308*	.225

**p < .01. *p < .05.

Vanhemman mentalisaatiokyvyn puute ja sen yhteydet vaikutelmaan lapsesta

Suorimmin reflektiivisen- ja mentalisaatiokyvyn puutetta mittasi summamuuttuja ”mentali-
saatiokyvyn puute ja pre-mentalisaation muodot” (PM) -summamuuttuja. ”Mentalisaatioky-
vyn puute ja pre-mentalisaation muodot” korreloi eniten kolmesta PRFQ-summamuuttujasta
”vaikutelma lapsesta” muuttujien kanssa. Se tuotti myös vahvempia yhteyksiä muuttujien
välillä. Kun vanhempien mentalisaatiokyky mitta-asteikolla heikkenee, vaikutelmat lapsista
siirtyvät kohti mitta-asteikon päätä: hankalahoitoinen ja pelokas. Toisaalta isät näkivät poi-
kalapsensa myös uteliaampina ja rohkeampina, mutta ei hankalahoitaisempina. Kun äitien
mentalisaatiokyky mitta-asteikolla heikkenee, vaikutelmat poikalapsista lähestyvät kohti
päättä: hankalahoitoinen, pelokas, vaikeasti tulkittava ja niukasti itseään ilmaiseva. Vastaa-
vasti äitien ja tyttölasten kohdalla mentalisaation puute oli yhteydessä vaikutelmaan lap-
sesta herkemmin hermostuvana, hankalahoitaisempina, pelokkaampina, heiveröisem-

pänä, vaikeammin sopeutuvana ja vaikeammin tulkittavana. Vastaavasti isien ja poikalasten kohdalla mentalisaation puute oli yhteydessä vaikutelmaan lapsesta uteliaampana, rohkeampana ja pelokkaampana, ja vastaavasti isien ja tyttölasten kohdalla mentalisaation puute oli yhteydessä vaikutelmaan lapsesta vetäytyvämpänä, arempana, hankalahoitaisempana, pelokkaampana, heiveröisempänä, vaikeammin tulkittavana ja niukemmin itseään ilmaisevana. Taulukossa 6c. on esitelty summamuuttujan ”mentalisaatiokyvyn puute ja prementalisaation muodot” ja ”vaikutelma lapsesta” väliset korrelaatiot. Taulukossa 6d. Vaikutelma lapsesta -muuttujat on käännetty kuvaamaan vastinparejaan (vrt. taulukoihin 6b. ja 6c.)

Taulukko 6d. Mentalisaatiokyvyn puutteen (PM) ja vaikutelma lapsesta väliset korrelaatiot.

PRFQ-summa- muuttuja	Vanhem- man ja lapsen suku- puoli	Vaikutelma lapsesta								
		Herkästi her- mostuva	Vetäytyvä	Arka	Hankala- hoitoinen	Pelokas	Heiveröinen	Vaikeasti so- peutuva	Vaikea tulkita	Niukasti itse- ään ilmaiseva
	äidin vai- kutelma poikalap- sesta	.067	.121	-.022	.154*	.226**	.108	.039	.280**	.189*
Mentalisaati-on puute ja pre- mentalisaation muodot (PM)	äidin vai- kutelma tyttölap- sesta	.178*	.051	.041	.222**	.278**	.145*	.176*	.378**	.109
	isän vai- kutelma poikalap- sesta	.157	-.312*	-.375**	.250	.322*	.220	.237	.131	.002
	isän vai- kutelma tyttölap- sesta	.143	.292*	.284*	.332*	.389**	.539**	.266	.542**	.343*

**p < .01. *p < .05.

6. Pohdinta

Tutkimukseni tarkoitus oli selvittää, millaisia yhteyksiä suomalaisilla ensikertalaisilla vanhemmilla on reflektiivisen kyvyn sekä vaikutelmien lapsesta välillä. Lisäksi selvitettiin eroavatko äitien ja isien välillä reflektiivinen kyky ja vaikutelmat toisistaan, kun otetaan huomioon lapsen sukupuoli. Tutkimuksessa tarkasteltiin myös jakautuuko reflektiivisen kyvyn mittarin (PRFQ) muuttujat oletetulla tavalla faktoreiksi tämän aineiston pohjalta.

6.1. Tutkimuksen luotettavuus

Sisäinen ja ulkoinen validiteetti

Tutkimuksen sisäisellä validiteetilla tarkoitetaan käytetyn mittarin suhdetta taustateoriaan, eli mittaako mittari sitä mitä sen on tarkoitus mitata (Metsämuuronen, 2011). Tutkimuksen ulkoisella validiteetilla tarkoitetaan tutkimuksen yleistettävyyttä (Metsämuuronen, 2011). Reflektiivisen kyvyn mittari (PRFQ) vaikuttaa rakenteellisesti validilta, koska muissakin tutkimuksissa on löydetty vastaavat faktorit, jotka toimivat pitkälti odotetulla tavalla (Luyten ja muut, 2017; De Roo, Wong, Rempel & Fraser, 2019; Pazzagli ja muut, 2018). Tässä tutkimuksessa mittarin validiteettia tukee myös matalat korrelaatiot eri faktoreihin kuuluvien PRFQ-muuttujien välillä. Tässä tutkimuksessa reflektiivisen kyvyn ulottuvuudet ”kiinnostus ja uteliaisuus lapsen mielentiloja kohtaan” sekä ”mentalisaation puute ja pre-mentalisaation muodot” korreloivat keskenään vahvasti negatiivisesti, joten ne vaikuttavat validilta suhteessa toisiinsa – reflektiivisen kyvyn kasvaessa pre-mentalisaatio vähenee ja vastaavasti reflektiivisen kyvyn heikentyessä pre-mentalisaatio kasvaa. Reflektiivisen kyvyn ulottuvuus ”varmuus lapsen mielentilojen tulkinnassa” korreloi heikon positiivisesti ”kiinnostus ja uteliaisuus lapsen mielentiloja kohtaan” kanssa. Reflektiivisen kyvyn ulottuvuuksien keskinäiset korrelaatiot olivat samansuuntaisia Cooken ja muiden tutkimuksen kanssa, jossa vertailtiin australialaisten isien ja äitien reflektiivisen kyvyn eroja (Cooke ja muut, 2017).

Vanhempien ”kiinnostus ja uteliaisuus lapsen mielentiloja kohtaan” korreloi odotetusti Vaikutelma lapsesta -muuttujien kanssa – vanhempien kiinnostuksen lisääntyessä vaikutelmat (representaatiot) lapsesta näyttäytyivät positiivisempina. Pre-mentalisaation lisääntyessä

vaikutelmat näyttäytyivät yleisesti ottaen negatiivisempina. Näiden tulosten voidaan katsoa tukevan mittarin validiteettia. Kun vanhempien ”varmuus lapsen mielentilojen tulkinnassa” kasvaa, vaikutelmat lapsesta muuttuivat positiivissävytteisimmiksi. Tämä on potentiaalisesti ristiriidassa teoreettisen taustaoletusten kanssa, sillä liiallisen varmuuden lapsen mielentiloja kohtaan katsotaan olevan yhteydessä heikkoon mentalisaatiokykyyn ja siten epäkoherentteihin representaatioihin (Alvarez-Monjarás ja muut, 2019; Fonagy, 2008; Kalland, 2017; Leckman, Feldman, Swain & Mayes, 2007; Luyten ja muut, 2017). Toisaalta liian vähäinen varmuus lapsen mielentilojen tulkinnassa voi viitata vanhemman kyvyttömyyteen tulkita lapsen mielentiloja. Tulos voi viitata mittarin validiteettiongelmaan, kuten Luyten ehdottaa. Päälaan vielä potentiaaliseen ristiriitaan otsikon alla: ”Vanhempien reflektiivisen kyvyn yhteydet vaikutelmiin lapsesta”.

Tarkastelin tässä tutkimuksessa Vaikutelma lapsesta -muuttujia vanhempien representaatioina lapsesta. Vaikutelma lapsesta -muuttujat voivat heijastella myös lapsen ominaisuuksia, olosuhteita, tai näiden yhteisvaikutuksia. Esimerkiksi vanhemman vaikutelma lapsesta vaikeasti tulkittavana voi kuvastaa vanhemman vaikeutta ymmärtää lapsen hienovaraisia vihteitä tarpeistaan, tai sitten lapsen ominaista tapaa viestiä vaikeaselkoisesti tai moniselitteisesti. Vanhemman vaikutelma lapsestaan hankalahoitaisena voi kuvastaa vanhemman väärin tulkittua vaikutelmaa lapsestaan, tai todellista vaikeutta tulla toimeen lapsen kanssa, joka on omaksunut kontrolloivan tyylin kiintymyssuhteessa. Hankalahoitaisuus voisi merkitä myös vanhemman voimavarojen vähenemistä vanhemmuuden taakan alla, tai lapsen sairauden tai neurologisen häiriön tuomia haasteita. Vaikutelma lapsesta -muuttujat voivat heijastella myös lapsen temperamentin piirteitä; esimerkiksi vaikutelma lapsesta herkästi hermostuvana tai rauhallisena voi kuvastaa osittain myös lapsen luontaista taipumusta reagoida ärsykkeisiin.

Tutkimuksen luotettavuuden kannalta ei ole ongelmatonta käyttää synonyymeina käsitteitä ”vaikutelma” ja ”representaatio”. ”Representaatio” lapsesta voi olla tiedostettu tai tiedostamaton, kun taas ”vaikutelma” lapsesta on harkittu vastaus kyselylomakkeen kysymyksiin. Representaatioiden tutkimiseen käytetään perinteisesti haastattelumenetelmää, jonka avulla representaatiot voidaan jakaa eri luokkiin ja arvioida esimerkiksi vastaajan tunnetiloja, hyväksyvyyttä ja representaatioiden yksityiskohtien rikkautta (Ammaniti ja muut, 1992;

Vreeswijk ja muut, 2015). Tässä tutkimuksessa ei ole voitu ottaa huomioon kyseisiä luokituksia, esimerkiksi havainnoimalla vanhemman tunnetilaa hänen vastatessaan Vaikutelma lapsesta -kysymyksiin. Tämän tutkimuksen aineisto on kerätty kyselytutkimuksena lomakkeella, joten vanhempien vaikutelmat lapsesta kuvaavat vain vanhempien representaatioiden sisältöä, eivät sitä kuinka representaatiot ovat järjestäytyneet vanhemman mielessä tiedollisella ja emotionaalisella tasolla (Ammaniti ja muut, 1992). Voidaan kuitenkin olettaa, että käsitteet ovat yhteydessä toisiinsa tutkimuksen kannalta mielekkäällä tavalla.

Koska tutkimuksen perusjoukko on suomalaiset ensikertalaiset vanhemmat, ja tutkimukseen osallistuneet vanhemmat ovat saaneet kutsun vain tietyistä kunnista, niin kyseessä on näyte perusjoukosta, eli suomalaisista ensikertalaisista vanhemmista. Tämän vuoksi tutkimuksen tulokset eivät ole tilastollisesti yleistettävissä perusjoukkoa koskeviksi. Aineisto on kuitenkin kattava, ja siitä voidaan päätellä tutkittavan joukon reflektiivisen kyvyn yhteyksiä vaikutelmiin lapsista. Osa tutkimukseen osallistuneista vanhemmista oli käynyt läpi mentalisaatiokykyä kehittävän intervention, joten vanhempien mentalisaatiokyky on todennäköisesti korkeammalla tasolla kuin perusjoukon mentalisaatiokyky. Tämä saattaa selittää sen, että tulokset näyttäytyvät ”positiivisempina”, kuin mitä olisi odotettavissa perusjoukon (suomalaiset ensikertalaiset vanhemmat) kohdalla.

Reliabiliteetti

Tutkimuksen reliabiliteetti viittaa mittauksen toistettavuuteen, eli miten luotettavasti käytetty mittari mittaa tutkittavaa ilmiötä (Metsämuuronen, 2011). Reflektiivistä kykyä mittaavien summamuuttujien reliabiliteettia voidaan arvioida cronbachin alfan avulla (Metsämuuronen, 2011).

Summamuuttujilla ”kiinnostus ja uteliaisuus lapsen mielentiloja kohtaan” ja ”varmuus lapsen mielentilojen tulkinnassa” on hyvä reliabiliteetti (cronbach alfa = 0,79 ja 0,81). Summamuuttujalla ”mentalisaation puute ja pre-mentalisaation muodot” on välttävä reliabiliteetti (cronbach alfa = 0,63), joten se ei ole tällä aineistolla kovin luotettava mittarin osa. Muuttujien PRFQ7 ja PRFQ10 jättäminen pois summamuuttujasta olisi saattanut nostaa ”mentalisaation puute ja pre-mentalisaation muodot” summamuuttujan reliabiliteettia, mutta tämän

tutkimuksen tarkoituksena oli testata reflektiivisen kyvyn mittaria (PRFQ) kaikilla muuttujilla (18).

Tutkimus toteutettiin poikittaistutkimuksena, joten vanhempien reflektiivisen kyvyn ja vaikutelmien lapsesta välisten yhteyksien syy-seuraussuhteita ei voida päätellä. Vanhempien reflektiivistä kykyä mitattiin kyselylomakkeella, eikä havainnoimalla. Mittaustavan vuoksi ei voida vetää suoraa johtopäätöstä vanhemman reflektiivisestä kyvystä arjen tilanteissa. Kyselylomakkeella kerätty kvantitatiivinen aineisto saattaa kuitenkin mitata vanhemman potentiaalia reflektiiviseen kykyyn ja on todennäköisesti yhteydessä vanhemman reflektiiviseen kykyyn arjen tilanteissa.

Aineiston keruussa ja tutkimuksen toteutuksessa on noudatettu kansallisia eettisiä standardeja (TENK, 2009). Tutkimusaineistoa on käsitelty tutkimukseen osallistuneiden vanhempien anonymiteetin säilyttämistä kunnioittaen. Tutkimuksessa on korostettu tutkimukseen osallistuneiden reflektiivisen kyvyn ja representaatioiden korkeaa laatua, vaikka tutkimuksessa onkin löytynyt jonkin verran eroja vanhempien reflektiivisessä kyvyssä ja representaatioiden laadussa. Aihealue on tärkeä, jotta vanhemmuutta pystytään tukemaan vaikuttavasti tutkimustiedon pohjalta.

6.2. Reflektiivisen kyvyn mittari ja sen yhteydet vaikutelmiin lapsesta

PRFQ-mittari

Tässä tutkimuksessa PRFQ-mittarin väittämät jakautuivat Luytenin (2017) kolmen faktorin mallin mukaisesti. Vanhempien reflektiivisen kyvyn yhteydet vaikutelmiin (representaatioihin) lapsesta olivat suurelta osin samansuuntaisia aiempien tutkimusten kanssa; vanhempien reflektiivisen kyvyn kasvu on yhteydessä vaikutelmien muutokseen positiiviseen suuntaan, ja reflektiivisen kyvyn heikkeneminen on yhteydessä vaikutelmien muutokseen negatiiviseen suuntaan.

Kanadalaisessa tutkimuksessa testattiin PRFQ-mittaria konfirmatorisella faktorianalyysillä, jonka tutkimusjoukko koostui kanadalaisista äideistä (N=186) ja isistä (N=120) (De Roo ja muut, 2019). Tulokset tukivat Luytenin (ja muut, 2017) kolmen faktorin ratkaisua, mutta

muuttajat PRFQ11 ja PRFQ18 eivät tuottaneet lisäarvoa faktoreissaan, joka viittaa 16 muuttujan mittarin olevan kyseisellä aineistolla toimiva ratkaisu (De Roo ja muut, 2019). PRFQ-mittari korreloi odotetusti muiden tutkimuksessa käytettyjen mittareiden kanssa (perceived social support, parental competence, parent's perceptions of coping abilities and stressful situations) (De Roo ja muut, 2019).

Vastaavasti myös italialaisessa tutkimuksessa testattiin PRFQ-mittaria konfirmatorisella faktorianalyysillä, jonka tutkimusjoukko koostui italialaisista äideistä (N=385) ja isistä (N=385) (Pazzagli ja muut, 2018). Tulokset tukivat Luytenin (ja muut, 2018) kolmen faktorin ratkaisua (Pazzagli ja muut, 2018).

Australialaisessa tutkimuksessa tarkasteltiin korrelaatioita reflektiivisen kyvyn mittarin summamuuttujien välillä. Tutkimusjoukko koostui pariskunnista (N=120), joilla oli vuoden ikäinen lapsi (Cooke ja muut, 2017). Tulokset olivat samankaltaisia tämän tutkimuksen tulosten kanssa; vanhempien kiinnostuksen ja uteliaisuuden kasvaessa pre-mentalisaatio vähenee selkeästi (Cooke ja muut, 2017). Kiinnostus lapsen mielentiloista ja varmuus lapsen mielentiloista korreloivat heikosti ja positiivisesti keskenään (Cooke ja muut, 2017).

Tässä tutkimuksessa saadut PRFQ-mittarin testitulokset ovat siis pääosin samansuuntaisia aiempien tutkimusten kanssa. Näyttää siltä, että vanhempien reflektiivisen kyvyn PRFQ-mittarilla saadaan usein johdonmukaisia tuloksia eri populaatioilla ja erilaisissa ympäristöissä. Mittarin kehitys on kuitenkin vielä kesken, mikä näkyy esimerkiksi tämän tutkimuksen osittain ristiriitaisissa tuloksissa ja osittaisena validiteetin heikkoutena.

Vaikutelma lapsesta -mittari

Mittari on kehitetty alun perin kuvaamaan vanhempien raskausajan representaatioita lapsestaan (Ammaniti ja muut 1992), ja representaatioiden laadun yhteyttä on tutkittu esimerkiksi suhteessa raskauden suunnitelmallisuuteen ja yhteiskuntaluokkaan (Pajulo ja muut, 2006). Vaikutelma lapsesta -mittarin yhteyksiä vanhempien reflektiiviseen kykyyn ei ole todennäköisesti tutkittu aiemmin.

Vanhempien reflektiivisen kyvyn yhteydet vaikutelmiin lapsesta

Tämän tutkimuksen perusteella voidaan todeta vanhempien reflektiivisen kyvyn olevan positiivisesti yhteydessä positiivisiin vaikutelmiin lapsesta. Positiiviksi vaikutelmiksi luokittelen seuraavat vaikutelmat lapsesta: helppohoitoinen, luottavainen, helposti sopeutuva ja helppo tulkita. Lisäksi positiivisia sävyjä sisältää vaikutelmat: rauhallinen, utelias, rohkea, vahva ja voimakkaasti itseään ilmaiseva. Positiiviset ja positiivisia sävyjä sisältävien vaikutelmien vastinparit luokittelen negatiivisiksi tai negatiivisia sävyjä sisältäviksi vaikutelmiksi.

Vaikutelmat helppoudesta lapsenhoidossa ja sujuvasta kommunikaatiosta lapsen kanssa lisääntyvät, kun vanhempien kiinnostus ja halu ymmärtää lapsen mielentiloja lisääntyy. Myös vanhempien näkemys lapsesta luottavaisena on yhteydessä reflektiivisen kyvyn lisääntymisen kanssa, joten tulokset ovat tältä osin samansuuntaisia teoreettisten ennakkoletusten kanssa. Kiinnostuksen lapsen mielentiloista lisääntyessä äitien ja isien representaatiot olivat toistensa kaltaisia, mutta äitien kiinnostuneisuus oli yhteydessä useampaan ulottuvuuteen kuin isillä. Isien kohdalla yhteydet olivat puolestaan joidenkin ulottuvuuksien kohdalla vahvemmat. Vanhemman kiinnostusta lapsen mielentiloja kohtaan tulkittiin tässä tutkimuksessa niin, että mitä kiinnostuneempi vanhempi on lapsen mielentiloista, sitä korkeampi on vanhemman reflektiivinen kyky. Aiemmissa tutkimuksissa vanhemman (erittäin) korkean kiinnostuneisuuden lapsen mielentiloja kohtaan on näyttänyt kuvastavan korkeaa reflektiivistä kykyä (Pazzagli ja muut, 2018; Ruiz ja muut, 2019, De Roo ja muut, 2019).

Vanhemman heikompi reflektiivinen kyky (pre-mentalisaatio) on puolestaan yhteydessä siihen, että lapsi nähdään jonkin verran herkemmin hermostuvana, hankalahoitoisempana, pelokkaampana, vaikeammin tulkittavana ja niukemmin itseään ilmaisevana. Lapset saattavat siis näyttäytyä vanhemmille hankalammilta, ja toisaalta pelokkaampina perheissä, joissa vanhempien reflektiivinen kyky on heikompaa. Tulokset vanhempien pre-mentalisaation yhteyksistä vaikutelmiin lapsesta ovat myös odotettuja taustateorian valossa, jonka mukaan vanhemman reflektiivisen kyvyn puute on yhteydessä negatiivisempiin representaatioihin lapsesta (Alvarez-Monjaráz ja muut, 2019; Fonagy & Luyten, 2018; Shemmings & Shemmings, 2011; Vreeswijk ja muut, 2012). Huomionarvoista on isien pre-mentalisaation lisääntymisen ja vaikutelmien muutoksen yhteys; pre-mentalisaation lisääntyessä vaikutelmat poikalapsesta siirtyivät kohti utelias, rohkea ja pelokas. Heikompi reflektiivinen kyky isillä oli

yhteydessä negatiivisiksi mielletäviin vaikutelmiin tyttölapsesta, ja korrelaatiot olivat keskimääräistä voimakkaampia. Näyttää siltä, että heikompi reflektiivinen kyky isillä on yhteydessä isien kokemuksiin tyttölapsistaan erityisen hankalahoitaisina, pelokkaina ja vaikeasti tulkittavina.

Teorian valossa vanhemman ”liian varma” ja ”liian kiinnostunut” suhtautuminen lapsen mielentiloja kohtaan saattaa olla tungettelevaa lapsen näkökulmasta (Kalland, 2017; Luyten ja muut, 2017; Fonagy ja muut, 2002), mutta tutkimustulokset eivät viittaa siihen, että vanhemman äärimmäinen kiinnostus lapsen mielentiloja kohtaan olisi yksiselitteisesti haitallinen tekijä vanhempi-lapsi suhteessa (Luyten ja muut, 2017). Sen sijaan vanhemman kiinnostus lapsen mielentiloja kohtaan on havaittu olevan yhteydessä esimerkiksi turvallisen kiintymyssuhteen muodostumiseen lapsen ja vanhemman välille (Luyten ja muut, 2017), ja hyvin kiinnostunut asenne lapsen mielentiloja kohtaan näyttäytyy tutkimuksissa suotuisana vanhempi-lapsi suhteen kannalta (Pazzagli ja muut, 2018; Ruiz ja muut, 2019; De Roo ja muut, 2019). Tämän tutkimuksen tulokset antavat viitteitä siitä, että vanhempien varmuuden ja kiinnostuneisuuden kasvu lapsen mielentiloja kohtaan on yhteydessä representaatioiden muutokseen positiivisempaan suuntaan, mutta kausaalisuutta ei voi tämän tutkimuksen aineistosta päätellä.

Toisaalta yhteydet, vaikkakin tilastollisesti merkitseviä, eivät olleet kovin vahvoja, joten reflektiivisen kyvyn selitysosuus ei ole kovin suuri. Ainoa melko vahva yhteys on näiden kahden muuttujan välillä: isien varmuus ja poikien helppo tulkittavuus. Lisäksi äärimmäisen varmoja olivat vain pieni osa vanhemmista, eli asialla on yhteyttä, mutta ”varmuus” näyttäisi tässä aineistossa keskittyvän keskelle mittaria. Varmuus lapsen mielentilojen tulkinnassa keskiarvo oli 3.84, ja mielenkiinnon lapsen mielentiloja kohtaan keskiarvo oli 6.03 (taulukko 3.). Tällä tavalla tarkasteltuna tulokset ovat samansuuntaiset taustateorian kanssa; lapsen mielen erillisyyden ja läpinäkymättömyyden hyväksyminen olisi korkeatasoista mentalisaatiota. Ehdottoman varmassa olemisessä lapsen mielentiloja kohtaan saattaa olla haitallista, mutta hyvin kiinnostunut suhtautuminen lapsen mielentiloja kohtaan on usein suotuisaa vanhempi-lapsi suhteessa.

Huomion arvoista on myös ”kiinnostus ja uteliaisuus lapsen mielentiloja kohtaan” sekä ”mentalisaation puute ja pre-mentalisaation muodot” samansuuntaiset yhteydet vaikutelmiin lapsesta. Molemmat ulottuvuudet olivat yhteydessä erityisesti vaikutelmiin: hankalahoitoinen – helppohoitoinen, pelokas – luottavainen, vaikea tulkita – helppo tulkita ja niukasti itseään ilmaiseva – voimakkaasti itseään ilmaiseva. Kyseiset reflektiivisen kyvyn ulottuvuudet korreloivat siis pitkälti samojen vaikutelmien lapsesta kanssa, mutta käänteisesti. Tämä havainto tukee oletusta vanhemman reflektiivisen kyvyn yhteydestä vanhemman representaatioiden laatuun tässä tutkimuksessa. Yksinkertaistettuna luokitteluna vaikutelmat lapsesta helppohoitoisena ja luottavaisena voivat osaltaan kuvastaa myös lapsen ja vanhemman välistä turvallista kiintymyssuhdetta, jonka syntymiseen vanhemman reflektiivinen kyky vaikuttaa. Vaikutelmat lapsesta helposti tulkittavana ja voimakkaasti itseään ilmaisevana saattavat heijastella vanhemman kiinnostuksen lapsen mielentiloista aikaansaamaa selkeää mielikuvaa lapsen tarpeista. Tämän lisäksi kyseiset vaikutelmat voivat heijastella vanhempien positiivisia representaatioita lapsesta. Vaikutelmat lapsesta hankalahoitoisempana ja pelokkaampana (pre-mentalisaatio) saattavat heijastella turvattomampaa kiintymyssuhdetta. Pre-mentalisaation kasvaessa vaikutelmat lapsesta siirtyvät myös kohti asteikon päätä: vaikea tulkita ja niukasti itseään ilmaiseva. Kyseiset vaikutelmat saattavat heijastella vanhemman kyvyttömyyttä tai haluttomuutta lukea lapsen mielentiloja. Reflektiivisen kyvyn heikkenemisen yhteys vaikutelmiin lapsesta voidaan tulkita representaatioiden muutoksiksi negatiiviseen suuntaan. Syy-seuraussuhdetta reflektiivisen kyvyn ja vaikutelmien muutoksen välillä ei voida tämän tutkimuksen perusteella päätellä.

Tässä tutkimuksessa vanhempien reflektiivinen kyky näytti olevan korkeatasoista ja vaikutelmat lapsesta positiivisia. Aiemmissakin tutkimuksissa normatiivisella aineistolla koherentteja ja positiivisia representaatioita esiintyy vanhemmilla eniten (Vreeswijk ja muut, 2012), mutta vaikuttaa siltä, että kaikissa tutkimuksissa vanhempien reflektiivinen kyky ei ole ollut yhtä korkealla tasolla (Ruiz ja muut, 2019). Tässä tutkimuksessa ei kuitenkaan ole tutkittu representaatioiden ja reflektiivisen kyvyn vivahteita ja ulottuvuuksia perusteellisesti, koska kyseessä on kyselytutkimus. Tämän vuoksi varsinkin vanhempien representaatioiden laatua on hankalaa verrata muihin tutkimuksiin yleisellä tasolla. Samanaikaista vaihtelua vanhempien reflektiivisessä kyvyssä ja vaikutelmissa lapsesta on tarkasteltava yhteyksinä, eikä absoluuttisina eroina; esimerkiksi kun vanhempien reflektiivinen kyky kasvaa, niin se on yhteydessä vanhempien representaatioiden muutokseen positiivisempaan suuntaan. Korkean

reflektiivisen kyvyn ja positiivisten representaatioiden esiintyminen samassa aineistossa ei välttämättä ole sattumaa; taustateorian valossa reflektiivinen kyky ja representaatioiden laatu ovat yhteydessä toisiinsa.

Normatiivisissa aineistoissa yleisimpiä vanhempien representaatioita ovat yleensä tasapainoiset ja koherentit representaatiot (Vreeswijk ja muut, 2012). Tulokset ovat linjassa tämän tutkimuksen tulosten kanssa; normatiivisessa aineistossa vastaajilla on keskimäärin korkea reflektiivinen kyky sekä positiiviset representaatiot lapsistaan. Tässä tutkimuksessa tilastollisesti merkityksellisiä reflektiivisen kyvyn ja vaikutelmien lapsesta välisiä yhteyksiä löytyi äideillä 25 ja isillä 19. Reflektiivistä kykyä mittaava ”kiinnostus ja uteliasuus lapsen mielentiloja kohtaan” ja vaikutelmien lapsesta välisiä yhteyksiä löytyi äideillä kahdeksan ja isillä neljä, joka selittää erot representaatioiden määrässä. Erot äitien ja isien välillä saattaa johtua tutkimukseen osallistuneiden äitien suuremmalla määrällä. Toisaalta tulos saattaa heijastella isien vähemmän lapsen kanssa vietettyä aikaa verrattuna äiteihin, tai se voi kertoa myös isien reflektiivisen kyvyn vähäisemmistä yhteyksistä tiettyihin vaikutelmiin lapsesta.

Äitien ja isien väliset erot reflektiivisessä kyvyssä

Tässä tutkimuksessa äidit olivat jonkin verran kiinnostuneempia lapsensa mielentiloista kuin isät, ja tulos on samansuuntainen aiempien tutkimusten kanssa. Äidit olivat erityisesti kiinnostuneempia poikalasten mielentiloista kuin isät poikalasten mielentiloista. Reflektiivisessä kyvyssä näyttäisi olevan eroa sukupuolten välillä; on olemassa tutkimusnäyttöä siitä, että isillä reflektiivinen kyky on heikompi kuin äideillä (Benbassat & Priel, 2015; Cooke ja muut, 2017). Toisaalta kaikissa tutkimuksissa eroja ei löydy (Katznelson, 2014). Isien reflektiivisen kyvyn vaikutuksista lapsen kehitykseen ei ole paljon tutkimustietoa saatavilla (Camoirano, 2017). Toisaalta on olemassa näyttöä siitä, että isien reflektiivinen kyky on tärkeässä roolissa lapsen kehityksessä, erityisesti murrosiässä (Benbassat & Priel, 2015). Pazzaglin (ja muut, 2018) mukaan äidit olivat hieman kiinnostuneempia lastensa mielentiloista kuin isät, mikä on huomattu myös muissa tutkimuksissa (Ruiz ja muut, 2019; Stover & Kiselica, 2014). Tulokset ovat samansuuntaiset tämän tutkimuksen tulosten kanssa. Cooke ja muut (2017) löysivät isillä myös enemmän pre-mentalisaatioon turvautuvia todellisuuden hahmottamisen strategioita kuin äideillä, mutta tässä tutkimuksessa eroja pre-mentalisaatiossa ei löytynyt.

Eroa reflektiivisessä kyvyssä voi selittää isien lapsen kanssa vietetty vähäisempi aika (Arnott & Meins, 2007; Pazzagli ja muut, 2018). Isät ovat usein myös kiinnostuneempia tutkimaan ympäristöä lapsen kanssa tarjoten lapselle ärsykeitä, kun taas äidit ovat kiinnostuneempia ymmärtämään mitä lapsi ajattelee ja tuntee (Grossmann, Grossmann, Kindler & Zimmermann, 2008; Ruiz ja muut, 2019).

Tämän tutkimuksen tulosten perusteella pre-mentalisaation lisääntyessä sekä äitien että isien oli erityisen vaikea tulkita tyttölapsiaan, ja korrelaatiot olivat tämän tutkimuksen korkeimmasta päästä. Pazzaglin (ja muut, 2018) tutkimuksessa vanhemmat saivat korkeampia pisteitä pre-mentalisaatiossa tyttölasten kohdalla kuin poikalasten kohdalla, joka viittaa siihen, että vanhemmilla oli vaikeampaa ymmärtää ja tulkita tyttölasten kokemuksia kuin poikalasten kokemuksia (Pazzagli ja muut, 2018). Löydös on samansuuntainen tämän tutkimuksen tulosten kanssa isien kohdalla. Tämän lisäksi pre-mentalisaation lisääntyessä äideillä ja isillä oli lähes kaksinkertaisesti negatiivisiksi tulkittavia vaikutelmia tyttölapsista verrattuna poikalapsiin. Pre-mentalisaation lisääntyessä isillä oli poikalapsistaan positiiviseen suuntaan siirtyviä representaatioita kaksi (utelias, rohkea) ja negatiiviseen suuntaan yksi (pelokas). Jatkotutkimuksen aiheena voisi toimia isien pre-mentalisaation suhde (idealisoituihin) representaatioihin poikalapsistaan ja (negatiivisiin) representaatioihin tyttölapsistaan.

Äitien ja isien väliset erot representaatioissa

Tässä tutkimuksessa löytyi yksi ero representaatioissa äitien ja isien välillä: äidit kokivat lapsensa helpommin tulkittavina kuin isät. Äidit kokivat poikalapsensa helpommin tulkittavina kuin äidit tyttölapsensa ja isät tyttölapsensa. Tulos saattaa liittyä edellä kuvattuun äitien ja isien väliseen eroon kiinnostuksessa lapsen mielentiloja kohtaan sekä mahdollisesti vanhempien haasteisiin käyttää reflektiivistä kykyä tyttölasten kohdalla. Äideillä ja isillä on aiemmissa tutkimuksissa joitakin eroja representaatioissa lapsestaan, mutta toisaalta representaatiot äitien ja isien välillä saattavat olla enemmän samankaltaisia kuin erilaisia (Psouni, 2019).

Vreeswijk kollegoineen (2015) vertailivat tutkimuksessaan hollantilaisten äitien ja isien representaatioita (vaikutelmia) kuuden kuukauden ikäisestä lapsistaan. Isillä oli enemmän vaillinaisia representaatioita kuin äideillä (Vreeswijk ja muut, 2015). Psouni (2019) ei löytänyt juurikaan eroja ruotsalaisten äitien ja isien hoivaamisen representaatioissa (caregiving representations), jotka ovat yhteydessä kiintymysmalleihin. Isien representaatiot antoivat kuitenkin viitteitä siitä, että isien käytös suhteessa lapseen olisi torjuvampaa ja välinpitämättömämpää kuin äideillä (Psouni, 2019). Vreeswijkin (ja muut, 2015) ja Psounin (2019) löydökset ovat linjassa toistensa kanssa: molemmat antavat viitteitä siitä, että isillä olisi enemmän vaillinaisia representaatioita kuin äideillä. Länsimaissa miehet ovat aiempaa aktiivisempia vanhemmuudessa, mutta äideillä on usein päärooli vanhemmuudessa varsinkin heti lapsen syntymän jälkeen (Psouni, 2019; Craig, 2006). Tämä voi osaltaan selittää isien vaillinaisempia representaatioita lapsestaan äiteihin verrattuna (Vreeswijk, 2015).

Saattaa olla, että äitien kiinnostus lapsen mielentiloja kohtaan tukee äitien vaikutelmaa lapsesta helposti tulkittavana, kun taas isien vähäisempi kiinnostus lapsen mielentiloja kohtaan näyttäytyy isien heikompana kykynä tulkita lasta. Jatkotutkimuksen kannalta olisi mielenkiintoista selvittää isien mahdollisesti torjuvamman ja välinpitämättömämmän suhtautumisen yhteyksiä isien vaikeuteen tulkita lasta. Muita eroja äitien ja isien vaikutelmissa lapsesta ei löytynyt, mikä viittaa sukupuolten välisiin vähäisiin eroihin representaatioiden laadussa tässä aineistossa. Jatkotutkimuksen kannalta olisi hedelmällistä selvittää selittääkö lapsen kanssa yhdessä vietetty aika tässä tutkimuksessa havaittuja eroja äitien ja isien välillä reflektiivisessä kyvyssä ja lapsen tulkinnan helppoudessa.

6.3. Tutkimuksen tulosten soveltaminen

Tämän tutkimuksen tarkoituksena oli lisätä ymmärrystä vanhemmuudesta ja tukea suomalaista neuvolatoimintaa uuden tutkimustiedon avulla. Neuvolatyöntekijöitä voidaan kouluttaa herättelemään vanhempien kiinnostusta ja uteliaisuutta vauvan sisäistä maailmaa kohtaan, jonka myötä olisi mahdollista tukea vanhemman myönteisempiä representaatioita omasta lapsestaan. Tämän lisäksi vanhemman hyvin kielteiset vaikutelmat vauvasta voivat olla merkki vanhemman reflektiivisen kyvyn heikkoudesta ja hankaluudesta ymmärtää vauvan mielentiloja. Reflektiivisen kyvyn mittari näyttää toimivan suurelta osin johdonmukaisesti

myös suomalaisella aineistolla, mutta mittari on vielä kehitysasteella, eikä sitä voi vielä sellaisenaan luotettavasti käyttää diagnostisena välineenä. Näyttää kuitenkin siltä, että mittari toimii hyvänä alustana tulevaisuudessa tehtävälle tutkimukselle, ja mittarin kehittämistä kannattaa jatkaa edelleen. PRFQ-mittarin ulottuvuudet ”kiinnostus ja uteliaisuus lapsen mielen-tiloja kohtaan” ja ”varmuus lapsen mielentilojen tulkinnassa” ovat reliabiliteeteiltaan hyviä ja antavat sisäisesti johdonmukaisia tuloksia yhteyksissään vaikutelmiin lapsesta, vaikka niiden suhdetta teoreettiseen viitekehykseen täytyykin vielä tarkentaa. ”Mentalisaation puute ja pre-mentalisaation muodot” on reliabiliteetiltaan välttävä, joten sitä tulisi kehittää edelleen. Pre-mentalisaation yhteydet vaikutelmiin lapsesta olivat pääosin johdonmukaisia taustateorian valossa.

Tulosten perusteella suomalaisten ensikertalaisten vanhempien reflektiivinen kyky on keskimäärin hyvällä tasolla. Toisaalta tutkimukseen on saattanut valikoitua lapsesta erityisen kiinnostuneita vanhempia. Reflektiivisen kyvyn mittari voi olla tulevaisuudessa hyödyllinen väline neuvolatyöntekijöille tunnistaa vanhempien reflektiivisen kyvyn tasoa, ja tämän tiedon avulla on mahdollista fokusoida tavoitteita neuvolatoiminnassa perhekohtaisesti. Reflektiivisen kyvyn ulottuvuudet alkavat hahmottua kokonaisuuksiksi, joiden avulla vanhempien reflektiivisen kyvyn tasoa voi arvioida. Tutkimus vahvistaa käsitystä siitä, että vanhempien reflektiivinen kyky on yhteydessä representaatioiden laatuun, jolloin vanhempien reflektiivisen kyvyn lisäämiseen keskittyvät toimenpiteet voivat auttaa perheiden vuorovaikutusta positiiviseen suuntaan.

Lähteet

- Ahlqvist-Björkroth, S., Korja, R., Junttila, N., Savonlahti, E., Pajulo, M., Räihä, H., Aromaa, M., & The steps study group. (2016). Mothers and fathers prenatal representations in relation to marital distress and depressive symptoms. *Infant mental health journal*, 37(4). 388-400.
- Alvarez-Monjarás, M., McMahon, T., J., & Suchman, N., E. (2019). Does maternal reflective functioning mediate associations between representations of caregiving with maternal sensitivity in a high-risk sample? *Psychoanalytic psychology*, 36(1), 82-92.
- Ammaniti, M., Baumgartner, E. Candelori, C, Perucchini, C., Pola, M., Tambelli, R., & Zambino, F. (1992). Representations and Narratives During Pregnancy. *Infant mental health journal*, vol 13(2), 167-182.
- Arnott, B., & Meins, E. (2007). Links among antenatal attachment representations, postnatal mind-mindedness, and infant attachment security: A preliminary study of mothers and fathers. *Bulletin of the Menninger Clinic*, 71, 132-149.
- Benbassat, N., & Priel, B. (2015). Why is fathers' reflective function important? *Psychoanalytic psychology*, 32(1), 1-22.
- Bo, S., Sharp, C., Fonagy, P., & Kongerslev, M. (2017). Hypermentalizing, attachment, and epistemic trust in adolescent BPD: Clinical illustrations. *Personality disorders: Theory, research and treatment*, 8(2), 172-182.
- Bowlby, J. (1988). *A secure base: Clinical applications of attachment theory*. New York: Brunner-Routledge.
- Bowlby, J. (1973). *Attachment and Loss, Volume II: Separation anxiety and anger*. New York: Basic Books.
- Bowlby, J. (1969). *Attachment and loss, Volume I: Attachment*. New York: Basic Books.

Camoirano, A. (2017). Mentalizing makes parenting work: A review about parental reflective functioning and clinical interventions to improve it. *Frontiers in psychology*, 8(14), 1-12.

Cooke, D. C., Priddis, L. E., Luyten, P., Kendall, G. E., & Cavanagh, R. F. (2017). Paternal and maternal reflective functioning in the west Australian peel child health study. *Infant Mental Health Journal*, 38(5), 561-574.

Craig, L. (2006). Does father care mean fathers share? A comparison of how mothers and fathers in intact families spend time with children. *Gender & society*, 20(2), 259-281.

De Roo, M., Wong, G., Rempel, G. R., & Fraser, S. N. (2019). Advancing optimal development in children: examining the construct validity of a parent reflective functioning questionnaire. *JMIR pediatrics and parenting*, 2(1), 1-12.

Fonagy, P., & Luyten, P. (2018) Attachment, mentalization, and the self. In Livesley, W., J., & Larstone, R. (eds.), *Handbook of personality disorders*. New York: Guilford Press.

Fonagy, P., Luyten, P., & Strathearn, L. (2011) Mentalization and the roots of borderline personality disorder in infancy. In H. E. Fitzgerald, K. Puura, M. Tomlison, & C. Paul (Eds.), *International perspectives on children and mental health: Volume 1: Development and context* (pp. 129-153). California: Praeger.

Fonagy, P. (2008). The mentalization-focused approach to social development. In F. N. Busch (ed.), *Mentalization: theoretical considerations, research findings and clinical implications* (pp. 3-56). New York: The Analytic Press.

Fonagy, P., & Target, M. (2008). Attachment trauma and psychoanalysis. In E. L. Jurist, A. Slade, & S. Bergner (eds.), *Mind to mind: Infant research, neuroscience, and psychoanalysis* (pp. 15-49). New York: Other Press.

Fonagy, P. (2003). Psychoanalysis today. *World psychiatry*, 2(2), 73-80.

Fonagy, P., Gergely, G., Jurist, E. L., & Target, M. (2002). *Affect regulation, mentalisation, and the development of the self*. New York: Other Press.

Fonagy, P., Target, M., Steele, H., & Steele, M. (1998). *Reflective functioning manual for application to adult attachment interviews, version 5*. London: University College London.

Fonagy, P., & Target, M. (1997). Attachment and reflective function: Their role in self-organization. *Development and psychopathology*, 9(4), 679-700.

Fonagy, P., Steele, M., Steele, H., Moran, G., S., & Higgitt, A., C. (1991). The capacity for understanding mental states: the reflective self in parent and child and its significance for security of attachment. *Infant mental health journal*, 12(3), 201-218.

Gergely, G., Unoka, Z. (2008). The development of the unreflective self. In F. N. Busch (ed.), *Mentalization: theoretical considerations, research findings and clinical implications* (pp. 57-102). New York: The Analytic Press.

Grossmann, K., Grossmann, K. E., Kindler, H., & Zimmermann, P. (2008). A wider view of attachment and exploration: The influence of mothers and fathers on the development of psychological security from infancy to young adulthood. In J. Cassidy & P. R. Shaver (eds.), *Handbook of attachment: Theory, research, and clinical applications* (pp. 857-879). New York, NY, US: The Guilford Press.

Groth, J. (2016). W. R. Bion's models of mind as the foundation of the concept of mentalization. *Current issues in personality psychology*, 4(1), 18-30.

Heikkilä, T. (2005). *Tilastollinen tutkimus*. Helsinki: Edita prima oy.

Kagan, J., Snidman, N., Arcus, D., & Reznick J. (2018). *Galen's prophecy: temperament in human nature*. New York: Routledge.

Kalland, M. (2017). Mentalisaatiokyky vanhemmuudessa. In I. Laitinen, & S. Ollikainen (eds.), *Mentalisaatio, teoriasta käytäntöön* (pp. 131-150). Tampere: Therapie-säätiö.

Kalland, M., Fagerlund, Å., von Koskull, M., & Pajulo, M. (2016). Families first: the development of a new Mentalization-based group intervention for first-time parents to promote child development and family health. *Primary health care research & development*, 17, 3-17.

Katznelson, H. (2014). Reflective functioning: A review. *Clinical psychology review*, 34, 107-177.

Keinänen, M. (2017). Mentalisaatiohoitomenetelmien teoreettiset perusteet ja toteutus. In I. Laitinen, & S. Ollikainen (eds.), *Mentalisaatio, teoriasta käytäntöön* (pp.82-104). Tampere: Therapeia-säätiö.

Laitinen, I. (2017). Mentalisaatioon perustuvan terapian peruskäsitteet ja hoitotekniikat. In I. Laitinen, & S. Ollikainen (eds.), *Mentalisaatio, teoriasta käytäntöön* (pp. 55-81). Tampere: Therapeia-säätiö.

Larmo, A. (2017). Mentalisaatio – kyky pitää mieli mielessä. In I. Laitinen, & S. Ollikainen (eds.), *Mentalisaatio, teoriasta käytäntöön* (pp. 15-27). Tampere: Therapeia-säätiö.

Leckman, J. F., Feldman, R., Swain, J. E., & Mayes, L. C. (2007). Primary parental preoccupation: Revisited. In P. Fonagy, L. Mayes, & M. Target (eds.), *Developmental science and psychoanalysis* (pp. 89-108). London: Karnac Books.

Luyten, P., Mayes L. C., Nijssens, L., & Fonagy, P. (2017). The parental reflective functioning questionnaire: Development and preliminary validation. *Plos One* 12(5).

Metsämuuronen, J. (2011). Tutkimuksen tekemisen perusteet ihmistieteissä. E-kirja opiskelijalaitos. Helsinki: International methelp.

Oppenheim, D., & Koren-Karie, N. (2013). The insightfulness assessment: measuring the internal processes underlying maternal sensitivity. *Attachment and human development*, 15(5-6), 545-561.

Osborne, J. W. (2014). *Best practices in exploratory factor analysis*. Scotts Valley, CA: CreateSpace Independent Publishing.

Pajulo, M., Helenius, H., & Mayes, L. (2006). Prenatal views of baby and parenthood: Association with sociodemographic and pregnancy factors. *Infant mental health journal*, 27(3), 229-250.

Pazzagli, C., Delvecchio, E., Raspa, V., Mazzeschi, C., & Luyten, P. (2018). The parental reflective functioning questionnaire in mothers and fathers of school-aged children. *Journal of child and family studies*, 27, 80-90.

Powell, B., Cooper, G., Hoffman, K., & Marvin, R. (2007). The circle of security project. A case study - "It hurts to give that which you did not receive". In D. Oppenheim, & D. F. Goldsmith (eds.), *Attachment theory in clinical work with children. Bridging the gap between research and practice* (pp. 172-202). New York: The Guilford Press.

Psouni, E. (2019). The influence of attachment representations and co-parents' scripted knowledge of attachment on fathers' and mothers' caregiving representations. *Attachment & human development*, 21(5), 485-509.

Pyykkönen, N. (2017). Mentalisaatio ja episteeminen luottamus kehityksen mahdollistajina: Kliininen ja yhteiskunnallinen näkökulma. In I. Laitinen, & S. Ollikainen (eds.), *Mentalisaatio, teoriasta käytäntöön* (pp. 105-130). Tampere: Therapie-säätiö.

Ruiz, N., Witting, A., Ahnert, L., & Piskernik, B. (2019). Reflective functioning in fathers with young children born preterm and at term. *Attachment & human development*. Advance online publication. DOI: 10.1080/14616734.2019.1589059

Shemmings, D., & Shemmings, Y. (2011). *Understanding disorganized attachment. Theory and practice for working with children and adults*. London: Jessica Kingsley Publishers.

Sher-Censor, E., Shulman, C., & Cohen, E. (2018). Associations among mothers' representations of their relationship with their toddlers, maternal parenting stress, and toddlers' internalizing and externalizing behaviors. *Infant behavior and development*, 50, 132-139.

Slade, A., Cohen, L. J., Sadler, L. S., & Miller, M. (2009). The psychology and psychopathology of pregnancy: Reorganization and transformation. In C. H. Zeanah (ed.), *Handbook of infant mental health*. New York: The Guilford Press.

Slade, A. (2005a) Parental reflective functioning: an introduction. *Attachment and human development*, 7(3), 269–281.

Slade, A., Grieneberger, J., Bernbach, E., Levy, D., & Locker, A. (2005b) Maternal reflective functioning, attachment, and the transmission gap: a preliminary study. *Attachment and human development*, 7(3), 283-298.

Stover, C. S., & Kiselica, A. (2014). An initial examination of the association of reflective functioning to parenting of fathers. *Infant mental health journal*, 35, 452–461.

Tabachnick, B. G., & Fidell, L. S. (2014). *Using multivariate statistics: Pearson new international edition*. Harlow: Pearson Education Limited.

Trapolini, T., Ungerer, J. A., & McMahon, A. (2008). Maternal depression: relations with maternal caregiving representations and emotional availability during the preschool years. *Attachment & human development*, 10(1), 73-90.

TENK, (2009). *Humanistisen, yhteiskuntatieteellisen ja käyttäytymistieteellisen tutkimuksen eettiset periaatteet ja ehdotus eettisen ennakkoarvioinnin järjestämiseksi*. Lainattu 15.09.2019, saatavilla: <https://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/eettisetperiaatteet.pdf>

Vreeswijk, C. M., Rijk, C. H., Maas, A. J., & van Bakel, H. J. (2015). Fathers' and mothers' representations of the infant: associations with prenatal risk factors. *Infant mental health journal*, 36(6), 599-612.

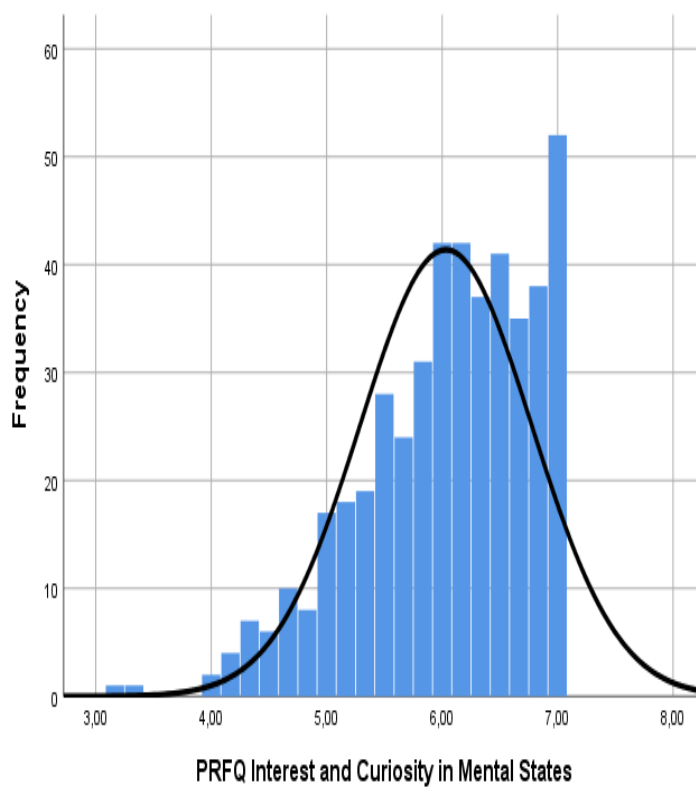
Vreeswijk, C. M., Maas, J., & van Bakel, H. (2012). Parental representations: A systematic review of the working model of the child interview. *Infant mental health journal*, 33(3), 314-328.

Yong, A. G., & Pearce. S. (2013). A beginner's guide to factor analysis: focusing on exploratory factor analysis. *Tutorials in quantitative methods for psychology*, 9(2), 79-94.

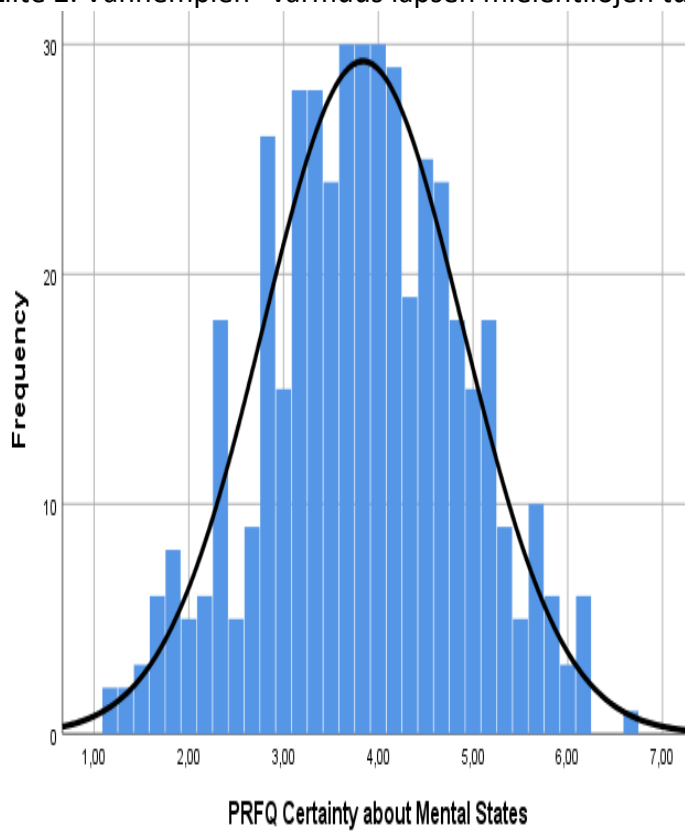
Zeegers, M. A. J., Colonnaesi, C., Stams G. J. M., & Meins, E. (2017). Mind matters: A meta-analysis on parental mentalization and sensitivity as predictors of infant–parent attachment. *Psychological Bulletin*, 143(12). 1245-1272.

Liitteet

Liite 1. Vanhempien ”kiinnostus ja uteliaisuus lapsen mielentiloja kohtaan”

Liite 2. Vanhempien "varmuus lapsen mielentilojen tulkinnessa"

Liite 3. Vanhempien ”mentalisaation puute ja pre-mentalisaation muodot”

